

Een verkennend onderzoek naar passende hulp en ondersteuning aan kinderen en ouders wanneer contact tussen kind en een van de ouders niet in het belang van het kind is

Als contact niet vanzelfsprekend is na scheiding

Katinka Lünemann - Milou Lünemann

Als contact niet vanzelfsprekend is na scheiding

Een verkennend onderzoek naar passende hulp en ondersteuning aan kinderen en ouders wanneer contact tussen kind en een van de ouders niet in het belang van het kind is

Katinka Lünemann

Milou Lünemann

Met medewerking van

Nikki de Jong

Utrecht, juni 2024

Inhoud

1	Inleiding	4	5	Conclusie en aanbevelingen	43
1.1.	Achtergrond onderzoek	5	5.1.	Van ouderverstoting naar geblokkeerde ouder-kindrelaties	43
1.2.	Doel, methode en vraagstelling van het onderzoek	6	5.2.	Ondersteuning als contact niet vanzelfsprekend is	45
1.3.	Leeswijzer	7	5.3.	Aanbevelingen	47
2	Contactverlies met een ouder na scheiding	8		Literatuurlijst	49
2.1.	Ouderverstoting of geblokkeerde ouder-kindrelatie	8		Bijlage 1: Methodologische verantwoording	55
2.2.	Redenen om geen contact te hebben	13		Bijlage 2: Het vijf factoren model van Bernet en Greenhill (2022)	58
2.3.	Gevolgen van contactverlies	15			
2.4.	Omgang niet altijd in belang van het kind	16			
3	Casusbeschrijvingen	18			
3.1.	Gedrag patronen, onveiligheid en impact	22			
3.2.	Aandachtspunten voor contact tussen ouders en kind	26			
3.3.	Aandachtspunten voor de hulpverlening	27			
3.4.	Juridische aspecten	34			
4	Omgang en gezamenlijk gezag: juridisch perspectief	36			
4.1.	Juridisch kader	36			
4.2.	Ouderverstoting	38			
4.3.	Argumenten voor toewijzen of weigeren van omgang en/of gezag	38			
4.4.	Het belang van het kind voorop	40			

1 Inleiding

Mijn vader heeft borderline en mijn moeder is net van hem gescheiden (de rechtszaak moet nog beginnen). Ik heb door een aantal gebeurtenissen ervoor gekozen geen contact te hebben met hem. Ik begin door hem misschien ook borderline te ontwikkelen, maar mijn casemanager weigert mij daadwerkelijk te helpen en neemt de kant van mijn vader in dit verhaal en dit doen mijn behandelaars en psycholoog ook. Weet iemand een manier waardoor ik onder mijn vaders voogdij uit kan komen om volledig los van hem te komen staan en ze wettelijk niks meer met hem te maken moeten hebben?

■ Forum Villa Pinedo

Reactie op het forum:

Als het voor jou niet veilig of gezond voelt om contact te hebben met je vader en dit van invloed is op je eigen welzijn, is het van groot belang dat je de juiste steunkrijgt. Probeer misschien contact optenemen met andere hulpverleners of een andere casemanager om te zien of zij je beter kunnen ondersteunen?¹

Bovenstaand voorbeeld geeft aan dat kinderen die geen contact meer willen met een ouder weerstand ervaren bij hulpverleners; hun wens wordt niet serieus genomen door professionals. De reactie op het bericht laat wel begrip zien. Als het contact niet veilig is of de gezondheid schaadt, is ondersteuning noodzakelijk om (tijdelijk) geen contact te hebben. Er is nog weinig onderzoek gedaan naar de ondersteuning in dit proces van kinderen, en hun nabije ouder en de ouder op afstand. Contact met beide ouders na scheiding van ouders is zeker het beste voor kinderen, maar dit geldt alleen als beide ouders in staat zijn het kind goed genoeg op te voeden en een basis van veiligheid kunnen bieden zodat het kind zich kan ontwikkelen.

Er is de laatste jaren veel aandacht voor oudervervreemding of ouderverstoting. Het kind wil dan geen contact met een ouder wat mede veroorzaakt wordt door de houding van een van de ouders. Ook is er veel aandacht voor het doorbreken van conflicten tussen scheidende ouders omdat het kind daardoor in de knel komt. Veel projecten rond (echt)scheidingsproblematiek richten zich vooral op het verbeteren van de omgang met beide ouders, en dit geldt ook voor veel onderzoek. De groep kinderen voor wie contact met beide ouders niet goed is voor hun veiligheid of ontwikkeling, krijgt te weinig aandacht. Overigens wordt wel erkend dat er kinderen zijn voor wie omgang met een van de ouders schadelijk is voor de ontwikkeling omdat het niet veilig is, en dat kinderen soms gegronde of realistische redenen hebben om geen omgang te willen met een ouder. Alleen blijft het bij deze constatering en gaat de aandacht naar de groep waar het verbeteren van het contact wel mogelijk is. Dit rapport richt daarom de focus op die groep kinderen waar contact met een van de ouders niet veilig is en schadelijk is voor de ontwikkeling van het kind en kijkt vanuit het perspectief: hoe kunnen we deze kinderen (en ouders) het beste ondersteunen.

1 Forum Villa Pinedo <https://www.villapinedo.nl/forum/voogdij-wijzigen/>

In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de achtergrond van het onderzoek (1.1). Daarna zetten we het onderzoeksdesign uiteen (1.2) en we sluiten af met de opbouw van het rapport (1.3).

1.1. Achtergrond onderzoek

In 2022 zijn de ouders van ongeveer 22.000 kinderen in Nederland gescheiden na een huwelijk en daarnaast gingen de ouders van naar schatting ruim 20.000 kinderen uit elkaar zonder dat zij getrouwd waren (CBS²). Als ouders uit elkaar gaan, gaan we ervan uit dat de kinderen contact houden met beide ouders; kinderen en ouders hebben recht op omgang (art. 1:377a BW). Maar lang niet altijd blijft het kind in contact met beide ouders: 15 tot 20 procent van de kinderen heeft geen contact met de niet-verzorgende ouder (Van der Valk et al., 2020). Voor kinderen is het een ingrijpende gebeurtenis wanneer hun ouders gaan scheiden. Het gezamenlijk leven in gezinsverband met beide ouders stopt en dit gaat gepaard met veel emoties bij kinderen en ouders. In een groot aantal gevallen ontstaat na enige tijd een nieuw evenwicht en hebben kinderen met beide ouders contact. Er kan sprake zijn van verblijfsco-ouderschap (50-50 verdeling), of kinderen wonen hoofdzakelijk bij een van de ouders (meestal de moeder) (Berends & Buimer, 2020). Maar er kan ook sprake zijn van een geblokkeerde ouder-kindrelatie; dan is het contact tussen het kind en een ouder (tijdelijk) verbroken (Visser et al., 2023).

Het recht op omgang van kinderen en ouders is in de wet geregeld, waarbij ouders ook de plicht hebben contact met hun kind te houden en contact met de andere ouder te stimuleren. Ouders zijn zelf verantwoordelijk voor het vormgeven van de manier van omgang. Kinderen hebben recht 'op een gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders',³ ook als de ouders uit

elkaar zijn. Tot 1998 kreeg een van de ouders, vaak de moeder, het ouderlijk gezag, maar vanaf 1998 loopt het gezamenlijk ouderlijk gezag na de scheiding door en sinds 2009 is een gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders uitgangspunt na scheiding. In de meeste gevallen is contact met beide ouders goed voor de kinderen, de ouders en de wederzijdse families en vrienden (Spruijt & Kormos, 2014). Gezamenlijk ouderschap kan echter ook tot veel conflicten tussen ouders leiden. Kinderen lijden hieronder en kiezen soms voor een van de ouders. Zoals te lezen is in het citaat aan het begin van dit hoofdstuk, worden kinderen lang niet altijd serieus genomen in de wens (tijdelijk) geen contact te hebben met een van de ouders. Er kunnen verschillende redenen aan ten grondslag liggen dat kinderen (tijdelijk) geen contact willen met een ouder. Het kan samenhangen met communicatieproblemen tussen ouders waar het kind zodanig onder lijdt dat het voor een van de ouders kiest. Deze communicatieproblemen kunnen voortkomen uit eigen problematiek bij ouders, waardoor zij tijdens het proces van scheiden vanuit stress reageren en niet respectvol kunnen communiceren. Het kan ook zijn dat kinderen ernstig in hun ontwikkeling worden bedreigd vanwege traumatische ervaringen in het contact met een van de ouders. Dan is er sprake van onveiligheid en is omgang niet gewenst. Ook kan er een geblokkeerde ouder-kindrelatie zijn, waarbij de situatie zo complex is dat het een hele zoektocht is om in stapjes tot een werkbare oplossing te komen.

Het uitgangspunt is dat omgang met beide ouders na scheiding altijd beter is voor het kind. De afgelopen decennia is daarom veel onderzoek gedaan naar verbetering van de communicatie tussen ouders, zodat ze beiden een rol blijven spelen in de verzorging en opvoeding van de kinderen. Veel onderzoek kijkt naar hoe het contact tussen ouders onderling en het contact tussen het kind en beide ouders na scheiding kan worden verbeterd, zodat kinderen niet lijden onder de scheiding. Doorgaans gaat de aandacht dan uit naar de toekomst en ontbreekt deze voor situaties van onveiligheid, waaronder verwaarlozing in de periode voorafgaand aan de scheiding. Jeugdbescherming en familierechtbanken kunnen ongewild geweld en onveiligheid voor kinderen en een van de

2 <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/dashboard-bevolking/levensloop/scheiden#:~:text=De%20verwachting%20in%20de%20CBS,de%20geboorte%20in%20een%20oudergezinb>

3 Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding (WVO; 2009).

ouders in stand houden of reproduceren door de onveiligheid van deze ouder en kinderen niet of nauwelijks mee te wegen in de beslissingen over gezag en omgang. In de literatuur en rechtspraak zijn nog te weinig handvatten hoe onveiligheid van het kind door psychiatrische, verslavings- of geweldsproblematiek van een van de ouders kan worden meegewogen en welke ondersteuning voor kinderen en ouders het beste is in dit soort complexe situaties. In dit rapport besteden we aandacht aan de belangen van kinderen vanuit het pedagogische en juridische perspectief. Er is weinig literatuur over hoe zorg- en omgangsregelingen kunnen aansluiten bij jonge kinderen. We richten ons daarom vooral op kinderen vanaf een jaar of 10. Bij de casusbeschrijvingen gaan we wel in op ervaringen van jongere kinderen ten tijde van de scheiding.

De groep kinderen die ernstig in hun ontwikkeling wordt bedreigd door toedoen van een van de (gezaghebbende) ouders, krijgt in Nederland weinig aandacht en verdient meer ondersteuning. Daarom is de foundation Kind in Crisis (KiC) opgericht. KiC heeft als doel de groep ouders en kinderen die geen contact willen met een van de ouders sociale en juridische ondersteuning te bieden. KiC maakt onderscheid tussen kinderen die knel zijn komen te zitten in een conflict tussen hun ouders in scheiding (vechtscheiding) en kinderen die ernstig in hun ontwikkeling worden bedreigd door toedoen van een van de (gezaghebbende) ouders. Ook maken zij onderscheid tussen kinderen in een loyaliteitsconflict richting een van de ouders door toedoen van de andere ouder (ouderverstoting) en kinderen die zo beschadigd zijn geraakt in het contact met een van de (gezaghebbende) ouders dat zij op dit punt in hun leven geen contact kunnen hebben met die ouder.

KiC biedt sociale en juridische ondersteuning, maar zet ook onderzoek uit. Het Verwey-Jonker Instituut heeft de opdracht gekregen een verkennend onderzoek te doen naar deze problematiek door een literatuur- en jurisprudentie-onderzoek te verrichten, een casusonderzoek uit te voeren en op zoek te gaan naar goede voorbeelden uit het buitenland.

1.2. Doel, methode en vraagstelling van het onderzoek

Het doel van het onderzoek is tweemaal. Allereerst gaat het erom zicht te krijgen op wat bekend is over kinderen die vanwege traumatische ervaringen door psychiatrische en/of geweldsproblematiek bij een van de ouders geen contact meer willen nadat ouders uit elkaar zijn gegaan, en hoe dit zich verhoudt tot ouderverstoting. Daarnaast is het doel meer inzicht te krijgen in hoe deze kinderen (en de ouders) het beste ondersteund en geholpen kunnen worden.

Deze twee doelen worden verwoord in de twee hoofdvragen:

1. Wat is er bekend in de literatuur over kinderen die, nadat ouders uit elkaar zijn gegaan, geen contact meer willen met een (gezaghebbende) ouder vanwege traumatische ervaringen als gevolg van psychiatrische problematiek of geweldsproblematiek bij een ouder? En hoe verhoudt zich dit tot oudervervreemding?
2. Welke tools en good practices zijn er in Nederland en het buitenland bekend om enerzijds de problematiek en situatie goed in kaart te brengen en anderzijds kinderen de juiste ondersteuning en hulp te bieden?

Ter beantwoording van de eerste hoofdvraag hebben we een literatuuronderzoek uitgevoerd om inzicht te kunnen geven in de termen ouderverstoting en oudervervreemding en in de huidige stand van zaken wat betreft kennis omtrent contactverlies tussen ouder en kind. We gaan in op verschillende redenen die aan contactverlies ten grondslag kunnen liggen en wat de gevolgen van contactverlies kunnen zijn voor het kind. Ook heeft een beperkt jurisprudentieonderzoek plaatsgevonden, gericht op de meest recente uitspraken rond omgang en gezag, waarin de focus ligt op contactverlies in relatie tot psychische problematiek bij een van de ouders en/of huiselijk geweld.

Daarnaast hebben we een casusonderzoek uitgevoerd door interviews te houden met verschillende personen, zoals een ouder, een of meer kinderen en professionals of familie die betrokken zijn bij het kind of gezin. Tijdens een expertmeeting zijn we ingegaan op de juridische vraagstukken.

Voor het beantwoorden van de tweede hoofdvraag is een deskresearch gedaan naar good practices in zowel Nederland als het buitenland, en is een expertmeeting gehouden waarin de hulpverlening aan kind en ouders centraal stond. Tot slot heeft een klankbordgroep van deskundigen feedback gegeven op het conceptrapport en meegedacht over mogelijke aanbevelingen. Voor een uitgebreide omschrijving van de methodologische verantwoording, zie bijlage 1.

1.3. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 staan de bevindingen van het literatuuronderzoek: de verschillende vormen van contactverlies, redenen om geen contact te hebben tussen kind(eren) en een ouder en de gevolgen van dit contactverlies. Daarna worden in hoofdstuk 3 de ervaringen vanuit het casusonderzoek besproken: het geweld en patronen tussen ouders, onveiligheid en de impact voor kinderen, voorwaarden voor contact tussen kinderen en ouders, hulp en ondersteuning voor kinderen, moeders en vader en juridische aspecten. Hoofdstuk 4 gaat in op de juridische aspecten: juridisch kader, argumenten voor toewijzen of afwijzen omgang of gezag, belang van het kind op veiligheid voorop. We sluiten af in hoofdstuk 5 met een conclusie en aanbevelingen.

2 Contactverlies met een ouder na scheiding

In dit hoofdstuk bespreken we de bevindingen van het literatuuronderzoek. We staan eerst stil bij de verschillende vormen van contactverlies, waaronder het onderscheid tussen invoelbare redenen voor contactverlies met een van de ouders en ouderverstoting (paragraaf 2.1). Vervolgens gaan we in op redenen om geen contact te hebben met ouders in het algemeen en specifiek in geval van scheiding (paragraaf 2.2). De negatieve en positieve gevolgen van geen contact met de andere ouder na scheiding worden besproken in paragraaf 2.3. We sluiten af met een conclusie in paragraaf 2.4.

2.1. Ouderverstoting of geblokkeerde ouder-kindrelatie

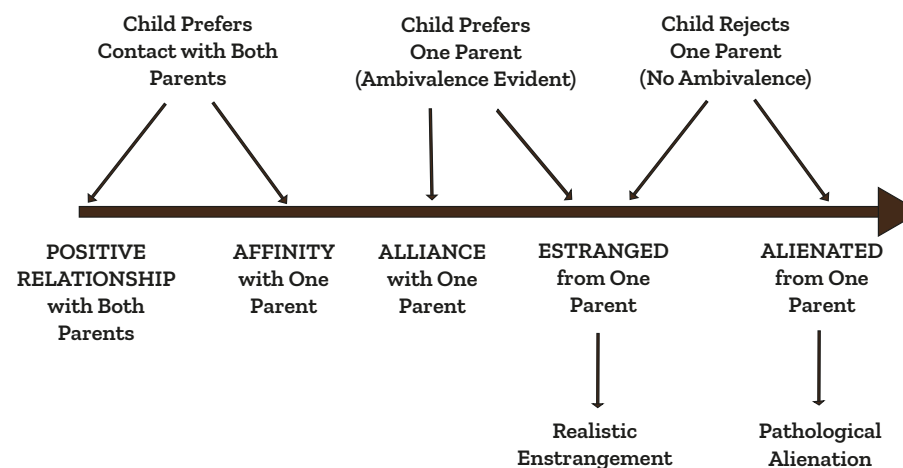
Ongeveer 15 tot 20 procent van de kinderen heeft geen contact met een van de ouders; dit contactverlies kan verschillende oorzaken hebben (Lawick & Visser, 2020). Zo kunnen ouders zelf na de scheiding het contact verbreken, soms hadden kinderen al tijdens het gezinsleven nauwelijks contact met een van de ouders, of was deze ouder beschadigend naar het kind. Het kan ook zijn dat de ene ouder heel negatief is over de ander, waardoor het kind naar een bepaalde ouder toegetrokken wordt. Het (ontbreken van) contact na scheiding kan een gevolg zijn van het contact tussen ouder en kind tijdens het (huwelijkse) gezinsleven, maar kan ook gebaseerd zijn op gebeurtenissen en dynamieken na de scheiding.

In deze paragraaf beschrijven we de verschillende vormen van contactverlies met een ouder na scheiding, waarbij we stilstaan bij de term 'ouderverstoting'. Vervolgens gaan we in op redenen om geen contact te willen met een ouder en de pedagogische behoeftepiramide voor kinderen van gescheiden ouders.

2.1.1. Contactverlies en andere varianten verhouding van kind tot ouder

De manier waarop een kind reageert na scheiding, wortelt mede in het gezinsleven voorafgaand aan de scheiding. Ook tijdens het gezinsleven kan een kind een voorkeur hebben voor een ouder. In onderstaande figuur, ontwikkeld door Kelly en Johnston (2001), staan vijf varianten. In twee daarvan is sprake van het ontbreken van contact met een ouder na de scheiding (realistisch contactverlies en ouderverstoting), in de andere varianten is er (beperkt) contact.

Figuur 1. Varianten van Kelly en Johnston (2001) over de verhouding van kind en ouders

In de eerste drie varianten is er contact met beide ouders, maar het kan zijn dat contact met een van de ouders beperkter is dan met de andere ouder. Bij de eerste variant hebben kinderen met beide ouders een positieve relatie, ze waarderen beide ouders en willen met beide ouders graag activiteiten ondernemen en samen zijn. Bij de tweede variant is er een verschil in waardering voor de ouders, waarbij het kind meer affiniteit heeft met een van de ouders en zich bij die ouder prettiger en meer begrepen voelt. Dit gevoel van affiniteit kan veranderen, afhankelijk van de ontwikkeling van het kind. Belangrijk is dat het kind samen wil zijn met beide ouders, en van beide ouders aandacht en liefde wil (Drozd & Olesen, 2004; Kelly & Johnston, 2001). Een derde variant is als een kind een duidelijke voorkeur heeft voor een van de ouders gedurende het samenwonen met beide ouders en/of na de scheiding, maar dat er na de scheiding geen sprake is van een totale afwijzing. Een kind kan al tijdens het samenwonen met beide ouders spanningen en conflicten ervaren tussen de ouders of ervaren dat de ene ouder minder affectief en adequaat reageert; daarom kan het een voorkeur hebben voor de andere ouder.

Na de scheiding spelen vaak ambivalente gevoelens, waardoor het kind de andere ouder minder wil zien. Er kunnen gevoelens van boosheid zijn tegenover de ouder die de scheiding heeft doorgezet of een nieuwe partner heeft, maar ook gevoelens van medelijden met de ouder die het meest kwetsbaar is en daarom meer steun en loyaliteit verdient. Daarnaast kunnen ambivalente gevoelens ontstaan doordat een ouder (door bewust of onbewust gedrag) vraagt om zijn of haar kant te kiezen. Hierdoor kan er een (korte) periode zijn waarin het kind het allemaal te ingewikkeld vindt: de dynamiek tussen de ouders en in de familie rond de scheiding, de oordelen over elkaar en de gekwetstheid van de ouders. Zeker de wat oudere kinderen richten zich in zo'n geval vaker op een van de ouders en willen geen contact met de andere ouder (Drozd & Olesen, 2004; Kelly & Johnston, 2001; Mallon, 2021).

Als er in de gevallen als hierboven weerstand is bij het kind om naar de andere ouder te gaan, valt dit binnen het normale ontwikkelingsproces. Te denken valt aan verlatingsangst bij het zeer jonge kind, angst of onvermogen om de overgang met veel conflicten te verwerken, weerstand als reactie op de opvoedingsstijl van een ouder, zoals starheid, woede of ongevoeligheid voor het kind. Maar er kan ook weerstand zijn doordat het kind bezorgd is om een emotioneel kwetsbare ouder en daardoor angst om deze ouder alleen te laten, of weerstand doordat een ouder hertrouwt (Kelly & Johnston, 2001).

De vierde en vijfde variant betreffen situaties waarin geen contact is tussen kind(eren) en een van de ouders. Bij de vierde variant van contactverlies, realistische vervreemding (*realistic estrangement*, Kelly & Johnston, 2001) of realistisch contactverlies, zijn er invoelbare redenen waarom een kind geen contact wil met de ouder. Het kan gaan om een geschiedenis van geweld en bedreigingen, dwang en controle, of verwaarlozing door de ouder tijdens het gezinsleven (en/of daarna), waardoor het kind begrijpelijke angst heeft en/of boos is (Garber, 2011; Kelly & Johnston, 2001; Mallon, 2021; Drozd & Olesen, 2008). Afwijzing van de ouder door het kind is begrijpelijk copinggedrag en een realistisch antwoord van het kind op wat het heeft meegemaakt. Door de ouder niet meer te zien wordt het kind beschermd tegen onveilige en/of traumatiserende gebeurtenissen. Het is een goede adaptieve manier om met de situatie om te gaan (Kelly & Johnston, 2001; Polak & Saini, 2015).

Bij ouderverstoting (vijfde variant) wil een kind geen contact met een ouder, terwijl deze afwijzing van contact niet in verhouding staat tot de ervaringen van het kind met deze ouder. Er zijn geen invoelbare redenen om geen contact te willen (Garber, 2011; Kelly & Johnston, 2001; Drozd & Olesen, 2008). De afwijzing kan zijn veroorzaakt doordat een zichtbaar patroon bestaat van negatieve attitudes, overtuigingen en gedragingen van de ene ouder naar de andere, waaronder continu negatieve uitlatingen over de ander. Het kind krijgt geen positieve informatie over de andere ouder. Er wordt niet geïnvesteerd in een positieve band tussen het kind en de andere ouder (Fidler &

Bala, 2020). Daarnaast is een kenmerk dat kinderen geen ambivalenties⁴ laten zien en onredelijke angst en boosheid vertonen (Bernet et al., 2020; Kelly & Johnston, 2001). Het kan een verdedigingsstrategie of overlevingsmechanisme van het kind zijn om met het loyaliteitsconflict om te gaan (Driesen, 2016). Ouderverstoting wordt ook wel 'ongerechtvaardigde afwijzing van oudercontact' genoemd (Mallon, 2021).

Geen overeenstemming in gebruik van terminologie

In Nederland worden verschillende termen gebruikt voor de situatie dat kinderen geen contact willen of hebben met een ouder. De verschillende termen overlappen, er is onvoldoende consensus over het gebruik van termen en wetenschappers en professionals zijn het vaak niet eens over de inhoud van het verschijnsel ouderverstoting en (realistische) oudervervreemding (Aar et al., 2023; Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek, 2021; Johnston & Sullivan, 2020; Maes, 2020; Maes, 2019; Rowen & Emery, 2018). De volgende termen en bijbehorende definities worden gebruikt:

- **Contactverlies** is een brede term voor alle vormen waarin kinderen na scheiding geen contact meer hebben met een van de ouders (Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek, 2021). Ook de termen **contactweigering** of **contactafwijzing** worden hiervoor gebruikt.
- **Dreigend contactverlies** gebruikt men om de dynamiek aan te geven tussen ouders en tussen ouder en kind die kan leiden tot contactverlies (Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek, 2021).
- Van **ouderverstoting** (*parental alienation*) wordt gesproken als de contactbreuk tussen kind en ouder ontstaat door – al of niet bewuste – manipulatie vanuit een van de ouders (of andere volwassenen in het systeem van het kind, zoals stief- of grootouders). **Oudervervreemding** is een synoniem

voor ouderverstoting (Aar et al., 2023). Het expertteam komt met het voorstel om in deze situatie de term **co-ouderschapsafwijzing** te gebruiken om te benadrukken dat het om een dynamiek tussen ouders gaat (Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek, 2021).

- **Realistische oudervervreemding** geeft aan dat er invoelbare redenen zijn om de ouder niet meer te zien en daardoor te vervreemden van de ouder. Deze term wordt in de Nederlandse literatuur niet gebruikt.
- De meest recente term **geblokkeerde ouder-kindrelaties na scheiding** wordt gebruikt om allerlei vormen aan te geven waarin er geen contact is tussen ouder en kind (Visser et al., 2023). Deze term sluit goed aan bij de complexiteit van de problematiek waarin verschillende factoren bijdragen aan contactverlies. Een belangrijke reden om deze term te gebruiken is dat deze term de mogelijkheid open laat dat de blokkade wordt opgeheven in de relatie. Deze term gaat uit van een blokkade in de relatie tussen ouder en kind en geeft aan dat gekeken moet worden naar de oorzaak van de blokkade en of er een mogelijkheid is om de blokkade op te lossen, op dit moment of later. Bovendien wordt met deze term geen 'dader-slachtofferdynamiek' geïmpliceerd, die inhoudt dat de ouder die verstoten wordt slachtoffer is en waarbij dus de andere ouder al gauw als dader gezien wordt. Bij ouderverstoting en oudervervreemding is dat wel het geval (Visser et al., 2023).

2.1.2. Weigeren van contact

Contactverlies bestaat in drie situaties: 1) ouderverstoting, 2) realistisch contactverlies en 3) de wens van het kind de ouder (tijdelijk) niet te zien omdat het contact te ingewikkeld is. Het onderscheid tussen deze drie situaties is echter niet altijd makkelijk te maken. Signalen van ouderverstoting bij een kind hoeven niet te betekenen dat ook daadwerkelijk sprake is van ouderverstoting. Het gedrag van kinderen kan de ene keer duiden op ouderverstoting en de andere keer op realistisch contactverlies (Garber, 2011; Johnston, 2005). Bovendien kunnen er onredelijke negatieve opvattingen zijn en tegelijkertijd

4 Normaal gesproken zijn kinderen ambivalent over ouders, maar bij ouderverstoting krijgen kinderen een goed/slecht ouderbeeld. Dus de ene ouder wordt altijd gezien als goed en de andere ouder als slecht.

uiteenlopende, realistische en normaal te verwachten redenen om geen contact te hebben met een ouder (Johnston & Sullivan, 2020). Ook kan een kind door de scheiding bepaalde angsten en weerstand hebben door de nieuwe situatie, waardoor het geen contact wil met een ouder (Johnston & Sullivan, 2020). Er kan een negatieve dynamiek zijn tussen de ouders waar een kind in verstrikt raakt, waardoor het contact met een ouder afwijst. Of het kind is verstrengd met een van de ouders en niet vrij in het contact met de andere ouder (Garber, 2011; Woodall, 2023). Als het gaat om de rol van de ouder, wordt de term *gatekeeping* gebruikt: de ouder houdt het contact met de andere ouder af en voorkomt dat de andere ouder betrokken is bij het kind. Soms gebeurt dit vanuit zorg en bescherming van het kind, maar het kan ook gebaseerd zijn op eigen behoeften en uit boosheid en wraak (Aar et al., 2023; Polak & Saini, 2015).

De verschillende factoren die een rol spelen zijn niet eenvoudig te vangen in een model dat recht doet aan hun complexiteit en tevens hanteerbaar is voor de praktijk (Johnston & Sullivan, 2020). Een poging is in 2022 gedaan met het vijf-factoren-model,⁵ ontwikkeld door Bernet en collega's (Bernet et al., 2022; Bernet & Greenhill, 2022). Het model is bedoeld om te kunnen inschatten of sprake is van ouderverstoting. Het gaat om de volgende factoren:

1. Het kind weigert langere tijd contact met een ouder.
2. Het kind had in het verleden een goede relatie met de ouder.
3. Er was geen sprake van huiselijk geweld, verwaarlozing, of ernstig opvoedkundig falen.
4. Een ouder gebruikt verschillende tactieken om het kind te vervreemden van de andere ouder.

5. Het kind vertoont (bijna) alle acht signalen die duiden op ouderverstoting: slecht praten over de afgewezen ouder; onbeduidende redenen hebben voor het bekritisieren van deze ouder; gebrek aan ambivalentie (de ene ouder wordt als helemaal goed gezien en de andere als helemaal slecht); *independent thinker phenomenon*: een geconditioneerde houding waarbij het kind de visie van een ouder weerspiegelt zonder hier kritisch over te denken of objectief te zijn; automatische steun van de favoriete ouder zonder overwegingen; afwezigheid van schuldgevoel; overgenomen scenario's; uitbreiding van vijandigheid naar de overige familie.

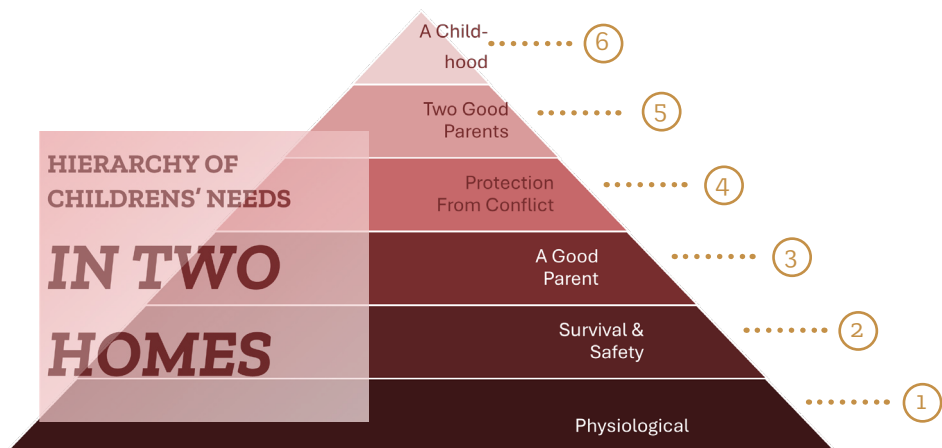
Het verschijnsel dat een kind geen contact wil, wordt complex door de mogelijke samenhang tussen afwijzing van de ouder en gedrag van de ouder dat een negatieve impact heeft op het kind. Ouders hebben de plicht om alles te doen wat in hun vermogen ligt om een goede ontwikkeling van het kind te bevorderen en te garanderen. Dit betekent aansluiting bij de behoeften en belangen van een kind in de verschillende levensfasen. Zo dient ook de omgangsregeling aan te sluiten bij de levensfase waarin het kind zit en kan dus variëren per leeftijd; elke levensfase vergt andere opvoedingsvaardigheden en responsiviteit van ouders (Emery, 2016; Groenhuijsen, 2022).

Vanuit pedagogisch perspectief zijn de drie voornaamste belangen: een adequate verzorging, fysieke veiligheid en een affectief klimaat, waarbij het gaat om emotionele veiligheid, geborgenheid, liefdevolle bejegening en continuïteit (Groenhuijsen, 2022; Kalverboer & Zijlstra, 2006). Als aan deze drie fundamentele behoeften van het kind niet voldoende wordt voldaan, kan het kind zich niet goed ontwikkelen. Emery (2016) heeft specifiek voor kinderen van gescheiden ouders een piramide ontwikkeld, gebaseerd op de behoeftepiramide van Maslow (1940). Deze piramide sluit aan bij bovengenoemde drie belangen, maar is gedetailleerder. De piramide bestaat uit zes treden, waarbij de meest fundamentele behoeften zich onderaan in de piramide bevinden (zie figuur 2). De behoeften bovenaan in de piramide kunnen pas vervuld worden als wordt voldaan aan de behoeften daaronder. Onderaan in de piramide staan de

⁵ Zie bijlage 2 voor meer informatie over het vijffactorenmodel.

basisbehoeften (hetzelfde als bij Maslow): de basis is fysieke en mentale verzorging en daarboven staat veiligheid. Vervolgens blijkt dat het voor kinderen belangrijk is om in ieder geval één ouder te hebben die zorgt voor een affectief leefklimaat. De tree daarboven gaat over bescherming tegen conflicten; het kind moet worden beschermd tegen aanhoudende conflicten tussen ouders. Pas als aan deze behoefte voldaan is, hebben kinderen baat bij contact en omgang met twee ouders die een veilig opvoedklimaat bieden, zodat kinderen zich kunnen ontwikkelen als kinderen en niet als kinderen van gescheiden ouders. Deze piramide, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, laat zien dat de bescherming tegen conflicten een meer basale behoefte is voor kinderen dan omgang met twee ouders.

Figuur 2 De behoeftepiramide voor kinderen van gescheiden ouders (Emery, 2016)

Voor een gezonde ontwikkeling van kinderen is een veilige omgeving van belang, in het bijzonder een veilige gehechtheid tussen ouders en kinderen. Het meemaken van partnergeweld of kindermishandeling is gerelateerd aan een onveilige ouder-kind gehechtheid (Cascardi & Jouriles, 2018; George, 1996; Muller et al., 2012). Als kinderen hun ouders niet als veilige basis zien, ontstaat

een mentaal beeld dat anderen niet beschikbaar en onbetrouwbaar zijn, waardoor kinderen vaak geen vertrouwen hebben in zichzelf of in andere personen (Bruning et al., 2020; Lünemann, 2023). Dit gebrek aan vertrouwen heeft gevolgen voor de ontwikkeling van een kind. Het heeft ook gevolgen voor de hulpverlening en rechtspraak. Zo zal een kind zich niet snel openstellen in een gesprek en is specialistische kennis nodig om op de juiste manier met kinderen een gesprek te voeren (Sharples et al., 2023).

De dynamiek tussen ouders en de rol van ieder van hen afzonderlijk is lastig te ontwarren. Uit onderzoek komt naar voren dat het belangrijk is dat de ouder die onveiligheid creëert of opvoedkundig ernstig tekortschiet, hiervoor verantwoordelijkheid neemt. Als de ouder dit niet doet, is de kans groot dat het kind meer afstand wil en het contact verbreekt (Mallon, 2021). Als de afgewezen ouder zich heftig verzet tegen de afwijzing van contact, gaat dit vaak gepaard met beschuldigingen van ouderverstoting als verdediging tijdens juridische procedures (Kelly & Johnston, 2001; Mercer, 2019; Feresin, 2020; Sharples et al., 2023; Woodall, 2023b). De ouder die geweld, dwang en controle uitoefent, is vaak ook de ouder die negatief is over de andere ouder en allerlei tactieken hanteert om het kind te vervreemden van de andere ouder (Sharples et al., 2023). In de (rechts)praktijk is het echter lastig deze dynamieken te ontrafelen. Ook omdat het kind niet altijd in staat is hierover duidelijkheid te geven.

Hoewel kinderen zich na een scheiding veilig genoeg kunnen voelen om een gewelddadige ouder of een ouder die onveiligheid creëert af te wijzen, voelen lang niet alle kinderen zich veilig genoeg om aan te geven dat zij geen contact willen met een ouder. Kinderen die misbruikt zijn hebben eerder de neiging om hechtingsbevorderend gedrag te vertonen dan hechtingsverstoring gedrag tegenover de ouder die hen misbruikte, en zullen daarom de ouder niet snel afwijzen. Een kind dat lange tijd in een onveilige situatie opgroeide door ervaring met of getuige te zijn van geweld, kan pathologisch gehecht zijn aan de pleger en de onschuldige ouder die zelf slachtoffer is, afwijzen. Het gedrag van het kind kan voortkomen uit de aanwezigheid van posttraumatische stress,

ontstaan door de ernstige onveiligheid (Champion, 2022; Fidler & Bala, 2010; Johnston, 2005; Woodall, 2023b). Het kind kan niet bij zijn of haar diepste gevoelens komen en wat het kind naar voren brengt, reflecteert de wensen en gevoelens van de ouder onder wiens invloed het kind staat. Eerst is therapie nodig waarin het kind in een veilige omgeving uiting kan geven aan de overweldigende gebeurtenissen. Een therapeut kan het kind helpen eventuele gefixeerde of onjuiste overtuigingen over zijn of haar hulpeloosheid, kwetsbaarheid, schuldgevoelens, en fantasieën van redding en wraak cognitief te herstructureren. Ook kan het interpreteren van symptomen van posttraumatische stress het kind helpen de symptomen te begrijpen en er beter mee om te gaan (Johnston, 2005). Daarom kan het noodzakelijk zijn om eerst het kind weg te houden bij de ouder die onveiligheid veroorzaakt. Als een kind eraan toe is kan daarna worden onderzocht of, en zo ja op welke manier, het contact hersteld kan worden (Sharples et al., 2023).

We concluderen dat de literatuur laat zien dat bij geschillen rond omgang en gezag het belangrijk is om inzicht te hebben in de redenen waarom contact tussen een kind en ouder op afstand niet wenselijk zou zijn en wat de gevolgen van het wel of niet opleggen van een omgangsregeling zijn voor het kind. Als kinderen te jong zijn om zelf hun verhaal te vertellen, kunnen er wel signalen zijn (zoals angstig zijn of een lichamelijke stressreactie geven als het over de ouder gaat) die erop duiden dat contact tussen kind en ouder op afstand niet wenselijk is (Meijer, 2018). In de volgende paragraaf gaan we nader in op redenen die in de literatuur naar voren worden gebracht om een ouder niet meer te willen zien (in hoofdstuk 3 bespreken we dit vanuit de casussen).

2.2. Redenen om geen contact te hebben

Tijdens en na een scheiding verandert er veel voor kinderen. Een kind kan eerst een van de ouders afwijzen, maar na verloop van tijd weer contact willen. Aan het besluit de ouder (echt) niet meer te willen zien gaat altijd een heel proces vooraf, waar verschillende redenen aan ten grondslag kunnen liggen (Agllias, 2015; Fidler & Bala, 2020). Als het gaat om contactverlies rond de scheiding, wordt de scheiding vaak als reden gegeven voor het contactverlies, maar uit onderzoek onder ouders en (volwassen) kinderen naar redenen van contactverlies in het algemeen blijkt dat 13.2% van de ouders de scheiding als reden gaf en slechts 2.3% van de kinderen (Carr et al., 2015).

Belangrijke redenen om het contact te verbreken zijn: 1) onveiligheid thuis, 2) opvoedproblemen en persoonlijkheidsproblematiek van de ouder, 3) zich verraden voelen en 4) meer praktische redenen. Onderzoek naar redenen van contactverlies met een of beide ouders wordt meestal onder volwassenen gedaan, die als ze meerderjarig zijn besluiten geen contact meer te hebben met (een van) de ouder(s) en soms onder volwassenen die als kind geen contact hadden met een van de ouders. Onderzoek onder kinderen zelf is, voor zover wij weten, nauwelijks gedaan.

2.2.1. Onveiligheid

Een belangrijke reden om het contact te verbreken hangt samen met onveiligheid bij de ouder (Van der Valk et al., 2020; Aar et al., 2023). Deze onveiligheid kan verschillende vormen hebben: het kan geweld tegen een ouder of tussen ouders zijn, fysieke en psychische mishandeling van het kind of seksueel misbruik. Dit geweld kan voorgekomen zijn tijdens het gezinsleven, maar ook na de scheiding.

Het zien van geweld tegen een van de ouders of het zelf ervaren van geweld kan een trauma bij het kind veroorzaken of zoveel angst oproepen dat dit een reden is om de ouder niet meer te willen zien (Champion, 2022; Draaisma & Zuidgeest, 2022; Expertteam Ouderverstoting, 2021; Linden & Sillence, 2021; Scharp & McLaren, 2018).

2.2.2. Ontbreken voldoende opvoedvaardigheden

De tweede soort redenen hangt samen met het ontbreken van (voldoende) opvoedvaardigheden. Gebrek aan opvoedvaardigheden kan samenhangen met persoonlijkheidsproblematiek van de ouder (zoals depressie, schizofrenie, bipolair of narcistisch zijn) of drugs- en alcoholverslaving van de ouder. Het gaat erom dat de ouder niet vanuit respect en empathie voor het kind handelt en eigen wensen en behoeften centraal stelt. Dit gaat gepaard met geschreeuw, dreigen, schelden, manipulatie, liegen en onvoorspelbaar en grillig gedrag van de ouder. Ook het verwijten maken, het vernederen van het kind, het kind de schuld geven van allerlei dingen en het kind tot zondebok maken, vallen eronder. Deze agressieve en negatieve communicatie van de ouder heeft emotionele en psychologische stress tot gevolg bij de kinderen. Vanwege de dreiging en onzekerheid van het gedrag van de ouders leven kinderen voortdurend in angst (Scharp et al., 2015; Carr et al., 2015). Ook controlerend gedrag van de ouder(s) door het kind te dwingen bepaalde routines of regels op te volgen, door het uitoefenen van druk om zich te conformeren aan bepaalde rollen binnen het gezin of door te veeleisend en zeer kritisch te zijn op het kind, heeft tot gevolg dat kinderen (als volwassenen) geen contact meer willen met ouders (Champion, 2022; Linden en Sillence, 2021). Er zijn ouders die kinderen dwingen om te liegen of te zwijgen over aspecten van zichzelf of ervaringen, zoals het seksueel misbruik of de verslaving van een ouder (Linden & Sillence, 2021). Ouderlijke onverschilligheid, parentificatie en verwaarlozing zijn redenen voor kinderen om het contact als zij eenmaal volwassen zijn te verbreken (Agllias, 2015; Scharp et al., 2015).

Een belangrijke algemene noemer is dat kinderen zich niet geliefd voelen en in onzekerheid leven. Zij weten nooit wanneer de ouder de controle over het eigen gedrag gaat verliezen en zijn constant bang om vernederd of mishandeld te worden (Scharp & McLaren, 2018). Een slechte verzorging door een ouder in verband met verslaving, depressie of gebrek aan pedagogisch besef wordt soms pas na de scheiding zichtbaar door het wegvallen van compensatie door de andere ouder (Expertteam Ouderverstoting, 2021).

2.2.3. Zich verraden voelen

Een derde groep van redenen waarom (volwassen) kinderen geen contact meer willen met een ouder hangt samen met het zich verraden voelen (Agllias, 2015). Een ouder kan geheimen hebben voor het kind en dit kan op het moment dat het geheim uitkomt leiden tot ongeloof, pijn en schaamte bij het (wellicht al volwassen) kind.

2.2.4. Praktische redenen

Als we specifiek kijken naar redenen waarom kinderen tijdens hun jeugd geen contact meer willen na scheiding, komen ook meer praktische redenen naar voren (Expertteam ouderverstoting, 2021; Carr et al., 2015; Wiewauters & Emmerly, 2016). Kinderen vinden het lastig om steeds van het ene huis naar het andere huis te moeten 'verhuizen', spullen te vergeten, of niet naar sport of vrienden te kunnen gaan bij een van de ouders. Ook kan een ouder moeilijk bereikbaar zijn als gevolg van verhuizing of migratie. De woonsituatie kan onaantrekkelijk zijn, waardoor het kind zich er niet thuis voelt en er geen vrienden kan ontvangen. Het kan ook gaan om emotionele onbereikbaarheid van de ouder doordat deze in beslag genomen wordt door werk of een nieuwe partnerrelatie.

2.3. Gevolgen van contactverlies

In deze paragraaf staan we stil bij het belang om contact te hebben met beide ouders en bespreken we wanneer gedwongen contact tussen ouder en kind zeer negatieve gevolgen kan hebben.

2.3.1. Het belang van contact met beide ouders

Voor de ontwikkeling van kinderen is contact houden met beide ouders na de scheiding het beste als dit contact van goede kwaliteit is, zo komt uit veel onderzoek naar voren. Kinderen met een betrokken uitwonende ouder hebben een hoger sociaal en emotioneel welbevinden, betere schoolprestaties en zijn beter in staat hun gedrag aan te passen. Drie vormen van betrokkenheid hebben de meest positieve invloed op het welzijn van kinderen: geïnvolveerd zijn bij kind-gerelateerde activiteiten, het hebben van een positieve ouder-kindrelatie en het aangaan van meerdere vormen van betrokkenheid bij het kind (Geurts, 2017). Zoals in de vorige paragraaf is aangegeven, dienen voor een goede ontwikkeling van het kind de fundamentele behoeften van het kind prioriteit te hebben, zoals adequate verzorging, fysieke veiligheid en een affectief klimaat. Een kind moet worden gehoord in de zin van "zich begrepen voelen, erkend worden in zijn of haar gevoelens en steun krijgen bij het verwoorden daarvan" (Groenhuijsen, aangehaald door Spruijt & Kormos, 2014). Daarnaast is het belangrijk dat er een gezonde ouder is (Emery, 2016). Als het contact met de andere ouder niet voldoet aan de basisbehoeften van een kind, is het de vraag of het ouder-kindcontact bijdraagt aan de ontwikkeling van het kind. Als er relatief weinig conflicten zijn, is contact tussen de andere ouder en het kind positief, maar bij veel conflicten heeft het contact een negatief effect op het kind (Amato & Gilbreth, 1999; Emery, 2016).

2.3.2. Gevolgen contactverlies in geval van onveiligheid bij andere ouder

Veel literatuur gaat over de negatieve gevolgen van een scheiding voor de kinderen als ouders veel conflicten hebben. Deze gevolgen zijn groter dan voor kinderen bij een scheiding zonder extreme conflicten (Ayoub et al., 1999; Cummings & Davies, 2010; Rappaport, 2013). Kinderen hebben problemen op school of hebben last van angst, depressie, of agressie (Van der Valk et al., 2013; Schoemaker et al., 2016). Bovendien houden de problemen langer aan vanwege het voortdurende conflict (Amato & Keith, 1991; Hetherington, 2003). Kinderen hebben minder zelfwaardering, zijn geneigd de schuld voor de conflicten bij zichzelf te leggen en ervaren een loyaliteitsconflict (Kluwer, 2013). Vooral factoren rond de scheiding (zoals conflicten tussen ouders, wisselingen van omgeving) bepalen de negatieve gevolgen voor kinderen (Amato, 2010; Lansford 2009).

Daarnaast is er onderzoek gedaan naar de negatieve gevolgen van contactbreuk (oudervervreemding of ouderverstoting). Kinderen kunnen innerlijk twijfelen, de ouder missen en de contactbreuk als een 'noodzakelijke keuze' ervaren die hen niet echt gelukkig maakt. Het tast de autonomie van het kind aan omdat het geen persoonlijk initiatief mag nemen (Harman et al., 2022; Kalmijn in Expertteam Ouderverstoting, 2021; Wiewauters & Emmery, 2016). De keuze verwijdert hen ook uit een bredere familiecontext (Wiewauters & Emmery, 2016; Visser et al., 2023). Contactverlies heeft negatieve gevolgen voor onder andere emotioneel welzijn, interpersoonlijke relaties, persoonlijke ontwikkeling, zelfbeschikking en lichamelijk welzijn, zo blijkt uit een literatuurreview (Agllias, 2011). Er is een risico op een laag gevoel van eigenwaarde en het zeer kritisch op zichzelf zijn (Ben-Ami & Baker, 2012). Het kan ertoe leiden dat het vertrouwen in mensen is geschaad, dat het aangaan van emotionele banden en communicatie met de omgeving moeizamer verloopt en dat een veilig netwerk en iemand waar je op kan terugvallen ontbreekt (Ben-Ami & Baker, 2012; Kalmijn in Expertteam Ouderverstoting, 2021; Linden & Sillence, 2021). Kinderen kunnen zich op volwassen leeftijd vaker eenzaam

voelen, en oudervervreemding is een risicofactor voor depressie (Ben-Ami & Baker, 2012; Kalmijn in Expertteam Ouderverstoting, 2021). Ook kunnen kinderen op latere leeftijd een alcoholverslaving ontwikkelen als copingmechanisme(n) voor de moeilijke en complexe familiedynamiek die is ontstaan door de oudervervreemding.

In deze onderzoeken lijkt geen onderscheid te worden gemaakt tussen kinderen die innerlijk twijfelen en niet de ruimte krijgen of ondersteuning missen om uit te zoeken wat goed voor hen is, en kinderen die rust ervaren door het contactverlies.

Er is nauwelijks onderzoek gedaan naar de impact van gedwongen contact terwijl er invoelbare redenen zijn om geen contact te hebben. Zoals hierboven in paragraaf 2.2 vermeld, is een belangrijke invoelbare reden het meemaken van onveiligheid en geweld. Als kinderen onveiligheid en geweld meemaken is de negatieve impact hiervan vaak groter dan het positieve effect van regelmatig contact hebben met beide ouders na scheiding (Antokolskaia et al., 2019; Forssell, 2016). Als ze geweld hebben meegemaakt voelen kinderen zich veiliger en zelfverzekerder wanneer ze geen contact meer hebben met de agressieve ouder, meestal de vader (Holt, 2018). Als het geweld na de scheiding doorgaat, zowel kindermishandeling als partnergeweld, belemmert dit het herstel en de ontwikkeling van een kind (Forssell, 2016; Harrison & Thiara, 2016). Meerdere studies naar het contact tussen vaders en kinderen na intieme terreur laten zien dat de pleger het geweld vaak ontkent (Callaghan et al., 2018; Hayes, 2012; Katz et al., 2020). Ook als de gewelddadige ouder wel eerlijk is over het geweld, blijkt deze vaak niet in te zien wat de impact ervan is voor de kinderen (Holt, 2015; Salisbury et al., 2009). Daarnaast komt uit onderzoek naar voren dat ouders die gewelddadig zijn meer moeite lijken te hebben met vaardigheden die horen bij adequaat ouderschap, zoals warmte en (emotionele) betrokkenheid, sensitief en responsief zijn naar kinderen, naar dingen kijken vanuit het kind-perspectief en aansluiten bij de behoeftes van een kind (Forssell, 2016; Holt, 2011; Hunter & Graham-Bermann, 2013; Ruiters et al., 2020). Als

kinderen contact hebben met een ouder die de gevolgen van het geweld niet inziet en begrijpt, is de kans groter dat zij problemen ontwikkelen op verschillende gebieden, zoals op sociaal vlak (bijv. moeite met vriendschappen onderhouden), gedrag (bijv. boos en agressief zijn) en psychologische problematiek (bijv. trauma; Turhan, 2021). Contactverlies heeft positieve gevolgen als geen contact met de andere ouder de veiligheid vergroot, als het kind de hulp en ondersteuning krijgt die het nodig heeft, als geen contact rust brengt en als het kind de regie heeft over zijn of haar leven.

2.4. Omgang niet altijd in belang van het kind

Verschillende redenen kunnen ten grondslag liggen aan contactverlies. Er is een verschil tussen contactverlies om gegronde of realistische redenen (realistische oudervervreemding) en contactverlies zonder valide redenen om de ouder niet meer te zien. Dit onderscheid doet echter geen recht aan de complexe werkelijkheid. Er is geen overeenstemming bij wetenschappers en professionals over de inhoud van het verschijnsel ouderverstoting: een duidelijke definitie ontbreekt (zie ook paragraaf 2.1.1). In Nederland worden verschillende termen gebruikt voor de situatie waarin kinderen een van de ouders niet meer willen zien; de meest overkoepelende term is 'verlies van ouder-kindcontact'. De recent geïntroduceerde term 'geblokkeerde ouder-kindrelaties na scheiding' sluit het beste aan bij de complexiteit van de problematiek waarin verschillende factoren bijdragen aan contactverlies.

Contact met beide ouders na scheiding is in het belang van kinderen. Maar ouders hebben wel de plicht om alles te doen wat in hun vermogen ligt om een goede ontwikkeling van het kind te bevorderen en te garanderen. Een goede ontwikkeling van het kind gaat gepaard met verschillende behoeften of belangen, die een zekere prioritering hebben. Het gaat allereerst om een adequate verzorging, fysieke veiligheid en een affectief klimaat. Deze pedagogische verplichting zou het uitgangspunt moeten zijn voor het vaststellen van de omgangsregeling en het toewijzen van gezag na scheiding. Daarnaast

is het belangrijk dat kinderen beschermd worden tegen ernstige conflicten tussen ouders. Om rust en veiligheid aan het kind te bieden kan dit bijvoorbeeld een reden zijn voor een omgangsregeling waarin het kind bij een ouder de basis heeft. Een (tijdelijk) contactverlies met een ouder kan in het belang van een kind zijn als daardoor de veiligheid en de rust worden vergroot, het kind de hulp en ondersteuning krijgt die het nodig heeft, en de regie heeft over zijn of haar leven.

3 Casusbeschrijvingen

In dit hoofdstuk beschrijven we de ervaringen die zijn opgehaald in het casusonderzoek waarin we hebben gesproken met verschillende gezinsleden en bij het gezin betrokken professionals. Daarnaast gebruiken we de resultaten uit de expertmeeting en focusgroepen waaraan juridisch deskundigen en andere professionals deelnamen. Zij waren niet betrokken bij de casussen.

Hieronder beschrijven we in het kort vier casussen met gefingeerde namen en op niet-relevante aspecten aangepast. Daarna gaan we in op het geweld en de patronen tussen ouders gedurende de relatie en na scheiden en bespreken we de onveiligheid die kinderen ervoeren en de impact hiervan (paragraaf 3.1). Vervolgens bespreken we aspecten die belangrijk zijn in het contact tussen kinderen en beide ouders (paragraaf 3.2). We beschrijven wat van belang is in de hulp en ondersteuning aan kinderen, moeders en vaders en wat professionals nodig hebben om hen te kunnen ondersteunen (paragraaf 3.3). Tot slot gaan we in op enkele juridische aspecten (3.4).

Casus 1

Max (16 jaar) en Sophie (12 jaar) wonen nu een aantal jaar bij hun moeder en hebben geen contact meer met hun vader. Hun ouders Nina (40 jaar) en Kaan (52 jaar) hebben acht jaar een relatie gehad en zijn tien jaar geleden gescheiden. Nina en Kaan hebben gezamenlijk gezag.

Geweld, conflicten en onveiligheid

Nina en Kaan leren elkaar kennen bij de sportvereniging. Kaan toont snel interesse en zorgt dat hij vaak in de buurt is als Nina bijvoorbeeld bardienst moet draaien. Ze krijgen een relatie en deze wordt snel serieus; ze gaan samenwonen, kopen een huis en krijgen kort daarna een kind. Al vrij snel in de relatie ervaart Nina dat Kaan zich opdringt, veel liegt en een schuldgevoel bij haar legt als ze een conflict hebben. Nina is pleasend en conflictvermijdend. Op momenten dat ze dit niet is, krijgen ze ruzie met veel schreeuwen. In eerste instantie is vooral sprake van psychisch geweld (kleinere, negeren), maar dit wordt later ook fysiek, zoals met spullen gooien of duwen. Soms gaat het beter en hebben ze een fijne tijd samen. In zo'n periode besluiten ze voor een tweede kind te gaan, maar daarna begint het geweld opnieuw. Uiteindelijk voelt Nina dat ze weg moet uit deze relatie en ze zoekt hulp. Na de scheiding ziet Nina zorgelijk gedrag bij Max en Sophie en gaan de kinderen vaak huilend en schreeuwend naar Kaan toe. Zes jaar na de scheiding zeggen Max en Sophie dat ze niet meer naar Kaan toe willen, omdat ze bang zijn en altijd op eieren lopen. Nina houdt de kinderen dan bij zich en betaalt de dwangsom die zij moet betalen voor elke keer dat zij zich niet aan de omgangsregeling houdt.

Hulpverlening

Als Nina wil scheiden, komt ze bij een gespecialiseerde therapeut. Deze helpt haar om weg te gaan bij Kaan. Kaan en Nina zijn het niet eens over de omgangsregeling, daarom starten ze een mediation-traject. Als Nina geen co-ouderschap wil, stopt Kaan het mediation-traject. De kinderen krijgen een vertegenwoordiger die hun belangen behartigt. Nina zoekt op verschillende manieren hulp, zoals een communicatiecoach. Ook wil ze aangifte doen bij de politie wegens vermoedens van seksueel misbruik, maar daar is niet genoeg bewijs voor. De politie schakelt wel Veilig Thuis in. Dan begint een traject waarin Nina en Kaan, en later ook de kinderen, naar een hulporganisatie worden verwezen, Kaan uiteindelijk niet akkoord gaat en Veilig Thuis ze naar een andere hulpvorm stuurt. Als Nina een tijd niets hoort, neemt ze zelf contact op en zoekt hulp via de gemeente. Na een aantal jaar dringt Nina, wegens vermoedens van seksueel misbruik, erop aan om op te schalen naar de jeugdbescherming en wordt ook de Raad voor de Kinderbescherming erbij betrokken. Zij besluiten uiteindelijk, na acht jaar, dat het niet wenselijk is voor de kinderen om omgang met vader te hebben. Max en Sophie krijgen behandeling van een psycholoog en traumatherapie.

Juridische procedures

Kaan neemt als eerste een advocaat in de arm en start een rechtszaak. Er komt een omgangsregeling waarin de kinderen de helft van de tijd bij Kaan zijn. Na bijna zes jaar - als Max en Sophie niet meer naar Kaan willen - wordt een ondertoezichtstelling uitgesproken. De jeugdbescherming bepaalt of contactherstel wordt gestart. Tussendoor dient moeder een verzoek in tot eenhoofdig gezag, maar dit wordt afgewezen. Na vier jaar eindigt de OTS, omdat de GI contactherstel niet wenselijk vindt. Een aantal maanden daarna wordt besloten dat tussen Kaan en de kinderen geen zorgregeling zal gelden. Nina en Kaan behouden wel samen het gezag.

Casus 2

Josje (14 jaar) woont al een paar jaar bij haar moeder en heeft geen contact meer met haar vader. Haar ouders Oda (46 jaar) en Vincent (51 jaar) hebben zeven jaar een relatie gehad en zijn tien jaar geleden gescheiden. Oda heeft sinds een jaar het eenhoofdig gezag over Josje.

Geweld, conflicten en onveiligheid

Vincent is al vanaf de start van de relatie bepalend, maar Oda kan vaak voorkomen dat conflicten ontstaan doordat ze precies weet wat ze moet doen zodat Vincent niet boos wordt. Op het moment dat Oda zwanger wordt van Josje verslechtert de relatie en wordt het bepalende gedrag van Vincent erger en nog meer zichtbaar. Vincent bepaalt het ritme van de dag en is erg dwingend en controlerend tegenover Oda in hoe ze moet omgaan met Josje. Ook is Vincent heel negatief over Oda en vanaf het moment dat Josje kan praten, neemt Josje dit dwingende praten van hem over. Het geweld wordt daarnaast ook fysiek. Na een gewelddadig incident, waarbij de politie wordt ingeschakeld, besluit Oda dat ze bij Vincent weg moet. Vincent wordt veroordeeld en hij moet een andere woning zoeken. Vanaf dat moment wonen ze gescheiden. In het begin woont Josje het merendeel van de week bij Oda, maar Vincent houdt Josje steeds een extra nacht. Na drie jaar heeft de rechter een omgangsregeling bepaald waarbij Josje de ene week twee dagen en de andere week drie dagen bij Vincent verblijft. Als Josje bij Vincent is, leeft ze een geïsoleerd leven waarin ze vooral te horen krijgt dat Oda niet goed voor haar is. Josje is vaak boos als ze terugkomt bij Oda. Als Josje 12 jaar is, loopt ze weg bij Vincent en wil ze niet meer bij hem wonen.

Hulpverlening

Voor de scheiding is er geen hulpverlening geweest in het gezin. Op het moment dat Oda en Vincent uit elkaar gaan, raakt de jeugdbescherming erbij betrokken. De jeugdbescherming stuurt Oda en Vincent naar een relatietherapeut. Deze therapeut stopt zelf de therapie, omdat hij zich bedreigd voelt door Vincent. De jeugdbescherming doet minimaal onderzoek, de hulp vanuit de jeugdbescherming stopt en er wordt een voorlopige omgangsregeling opgesteld. Verder is er geen hulp in het gezin, totdat Oda een vermoeden krijgt dat Vincent seksueel grensoverschrijdend is geweest naar Josje. Ze doet een melding bij Veilig Thuis, maar na één gesprek met Josje waarin Josje aangeeft dat er niks was, besluit Veilig Thuis af te sluiten. Als Josje een aantal jaar later bij haar sportcoach aangeeft niet meer naar Vincent te willen, wordt door de vereniging een melding bij Veilig Thuis gedaan. Er volgt een onderzoek door een organisatie en er is een poging tot contactherstel. Vincent blijft het contact vermijden. Veilig Thuis schakelt daarom opnieuw jeugdbescherming in. De Raad voor de Kinderbescherming doet onderzoek. Oda krijgt uiteindelijk eenhoofdig gezag en dan schaaft jeugdbescherming af naar het wijkteam.

Juridische procedures

Vincent neemt als eerste een advocaat en start een rechtszaak, waarin hij Oda van alles verwijt. Volgens Oda zijn dit allemaal valse aantijgingen en zij kan zich met bewijs verweren. Ook Oda krijgt een advocaat, maar zij voelt zich niet gehoord. De omgangsregeling tussen Vincent en Josje wordt uitgebreid. Oda krijgt een nieuwe advocaat en voelt zich nu erg gesteund. Deze advocaat helpt bij de verschillende rechtszaken die volgen, over bijvoorbeeld omgangsdagen en vakanties. Na tien jaar en minimaal zes rechtszaken, krijgt Oda het gezag over Josje.

Casus 3

Merel (9 jaar) woont sinds zes maanden bij haar vader en heeft geen contact meer met haar moeder. Haar ouders Alfred (39 jaar) en Sanne (36 jaar) hebben 14 jaar een relatie gehad. Ze zijn nu zeven jaar uit elkaar. Alfred en Sanne hebben gezamenlijk gezag. Beiden hebben een nieuwe partner.

Geweld, conflicten en onveiligheid

Alfred en Sanne hebben een goede relatie, maar Sanne groeide op in een gezin met fysiek en psychisch geweld. Het controlerende, manipulerende patroon van haar ouders gaat door in haar volwassenheid. Als Sanne het contact met haar ouders wil verbreken, manipuleren ze haar zo dat Sanne ervoor kiest om weg te gaan bij Alfred. Voor Alfred komt de breuk heel plotseling. Merel gaat met Sanne bij de ouders van Sanne wonen. Alfred ziet Merel een dag per week. Na een aantal jaar ziet Alfred steeds meer zorgwekkende signalen bij Merel (vaak gestrest en angstig). Ook begint Sanne steeds meer het conflict te zoeken met Alfred en begint ze met beschuldigingen. In die periode houdt ze Merel vaak bij zich op de dag van Alfred. Merel mag van Sanne niet buitenspelen en ook geen vriendjes of vriendinnetjes mee naar huis nemen. Ook zijn er signalen van verwaarlozing. Merel gaat uiteindelijk volledig bij Alfred wonen, maar heeft nog wel telefonisch contact met Sanne. Dat contact verloopt koud en kil. Door alles wat er is gebeurd, wil Merel ook geen contact meer met haar moeder.

Hulpverlening

De eerste jaren na scheiding is er geen hulpverlening. Pas als Alfred co-ouderschap wil en een rechtszaak begint, worden Alfred en Sanne naar mediation doorverwezen. Sanne wil niet meewerken aan mediation, en er wordt een melding gemaakt bij Veilig Thuis. Daar wordt een onderzoek gestart,

maar ook hier werkt moeder niet mee. Alfred verzoekt Veilig Thuis om op te schalen naar de jeugdbescherming. Na een half jaar doet Veilig Thuis een verzoek bij de Raad voor de Kinderbescherming en twee jaar later wordt uiteindelijk een ondertoezichtstelling uitgesproken. Merel heeft gesprekken met kinderen die hetzelfde meemaken en met een psycholoog, die nog steeds erbij betrokken is. Daarnaast wordt vanuit de ondertoezichtstelling hulp aangeboden aan Sanne, maar daar wil ze niet aan meewerken. De jeugdbescherming zet Sanne voor de keuze: meewerken aan hulp zodat ze contact met Merel kan houden, of geen contact meer met Merel. Sanne kiest voor geen contact met haar dochter. Hoewel dit voor Merel de beste beslissing is, vindt ze het ook heel pijnlijk dat haar moeder geen contact wil. Een paar maanden later wil Merel, door alles wat er is gebeurd, ook geen contact meer met haar moeder.

Juridische procedures

Na een aantal jaar krijgt Alfred het vermoeden dat Sanne met Merel naar het buitenland wil verhuizen. Dan schakelt hij een advocaat in, maar ze blijken binnen Nederland te gaan verhuizen. Alfred wil graag co-ouderschap en mediation en start een rechtszaak. Een omgangsregeling wordt bepaald, waarin Merel de helft van de tijd bij Alfred is. Drie jaar later, als hulpverlening niet van de grond komt, wordt een ondertoezichtstelling uitgesproken. Deze wordt afgerond op het moment dat moeder geen contact meer wil met Merel. Beide ouders houden gezag.

Casus 4

Sam (12 jaar), Jip (12 jaar) en Isa (15 jaar) wonen sinds de scheiding voornamelijk bij hun vader, maar hebben nog wel contact met hun moeder. Er zijn ook periodes geweest dat ze geen contact hadden met hun moeder. Hun ouders Noah (48 jaar) en Johanna (45 jaar) hebben acht jaar een relatie gehad. Ze zijn nu tien jaar gescheiden. Noah en Johanna hebben gezamenlijk gezag. Noah heeft een nieuwe partner, Inge (47 jaar). Sam, Jip en Isa hebben een goede band met Inge.

Geweld, conflicten en onveiligheid

Tijdens de relatie van Noah en Johanna is er geen geweld. Nadat de ouders uit elkaar gaan, wonen Sam, Jip en Isa de helft van de tijd bij Noah en de andere helft bij Johanna. Johanna blijkt een depressie te hebben. Na een aantal jaar gaat het steeds slechter met haar, ze heeft last van woede-uitbarstingen, huilt veel, is onvoorspelbaar en laat verwaarlozend gedrag naar Sam, Jip en Isa zien. Zo komen de kinderen vaak ongewassen en in vieze kleren naar school. Sam, Jip en Isa voelen zich niet meer veilig bij hun moeder en er wordt besloten dat ze voor een tijdje helemaal bij vader gaan wonen. Een aantal maanden is er geen contact tussen Johanna en de kinderen, maar dit wordt langzaam weer opgebouwd. Nu zien Sam, Jip en Isa hun moeder ongeveer een keer per week, maar ze slapen er nog niet.

Hulpverlening

Na de scheiding wordt een hulpverleningstraject gestart dat bestaat uit ouderschapsbemiddeling voor Noah en Johanna en psychische ondersteuning voor Sam, Jip en Isa. Daaruit komt naar voren dat Johanna een depressie heeft. Als het slechter gaat en de kinderen tijdelijk niet naar Johanna kunnen, wordt een systeemtherapeut ingeschakeld. Deze therapeut heeft vooral gesprekken met Johanna, maar ook af en toe met Noah. Daarnaast ziet de systeemtherapeut de kinderen regelmatig. Langzaam wordt het contact opgebouwd, eerst onder toezicht van een aantal mensen uit het sociale netwerk en momenteel zien Sam, Isa en Jip hun moeder weer zonder begeleiding.

Juridische procedures

Er zijn geen juridische procedures geweest tussen Noah en Johanna. Ze zijn er altijd gezamenlijk uitgekomen.

3.1. Gedragspatronen, onveiligheid en impact

In deze paragraaf gaan we eerst in op de gedragingen tijdens de relatie en na de scheiding tussen de twee ouders: welk geweld speelde er en wat voor patronen zien we (3.1.1). Daarna beschrijven we de onveiligheid waar kinderen mee te maken kregen, welke impact dat op ze had en hoe het nu met ze gaat (3.1.2).

3.1.1. Gedragspatronen en geweld tijdens relatie en na scheiding

In de casussen zien we twee patronen. Om te beginnen zien we het patroon waarin de man controlerend, dwingend en gewelddadig gedrag laat zien tijdens de relatie en dit zich voortzet als de vrouw de relatie heeft beëindigd. Daarnaast zien we het patroon dat tijdens de relatie geen problemen speelden rond veiligheid, dwang en controle, maar na de scheiding de moeder door persoonlijkheidsproblematiek onveiligheid voor het kind of de kinderen creëert. Wij gaan hier in op het eerste patroon. Het tweede patroon komt in paragraaf 3.1.2 aan de orde.

In het patroon van dwang en controle is vanaf het begin van de relatie geen sprake van een gelijkwaardige respectvolle relatie, maar wel van romantische liefde. Zeker in het begin van de relatie kan een allesomvattende liefde worden ervaren. Er is druk om snel samen te wonen en alles samen te doen. Er is een dynamiek waarin de man bepalend is. Langzaam maar zeker wordt het liegen en manipuleren manifester en vindt psychisch geweld plaats, zoals negeren, kleineren en vernederen (Johnson, 2006, 2008; Le Compte & Groenen, 2020; Stark, 2007).

Dit zagen we in de casussen waarover de twee vrouwen vertelden: *"Je kan niks, dat weet je toch, iedereen zegt dat"* en *"Hij had altijd gelijk, loog vaak, verdraaide situaties en was manipulatief. Ook was hij heel bepalend, ik mocht bijvoorbeeld niet de hand van mijn dochter vasthouden buiten."* Psychisch geweld tast het zelfvertrouwen enorm aan, slapen gaat slecht en er is veel stress en angst. *"Ik was heel gestrest, bang dat ik niet aan de verwachting van hem kan voldoen. Dat gaat bijvoorbeeld al om bang zijn dat het eten niet op tijd op tafel staat."*

Beide vrouwen in deze casussen geven aan dat ze zich in die zin comfortabel voelden in de relatie met deze partner, omdat ze door ervaringen tijdens hun jeugd gewend waren conflicten te vermijden. Ze wisten dat ze ruzies konden voorkomen door conflicten te vermijden, dienstbaar en *pleasend* te zijn. Een van hen zegt hem ook weleens geslagen te hebben, als reactie op ontzettend veel getreiter en vernederingen en het gevoel van machteloosheid. *"Je wordt gek gemaakt, je zegt iets en hij weet je constant op iets te pakken. Je wordt radeloos. Ik weet dat het niet goed is, slaan, maar er ging zoveel aan vooraf."* Het geweld werd op een later moment ook fysiek, bijvoorbeeld door met spullen te gooien, te duwen en bij een van hen ook door een wurgpoging. Deze wurgpoging is voor haar het moment geweest om weg te gaan, in combinatie met zijn gedrag tegen hun dochter. Daarin was hij ook heel rigide: *"Een baby mag van hem niet 10 minuten eerder honger hebben. Het moet precies op de klok (...) Hij vindt: kinderen passen zich aan de ouder aan en niet andersom. Ook zette hij onze dochter op tegen me, vertelde onze dochter dat ik slecht en gek was."*

Beide vrouwen zijn weggegaan toen de kinderen nog vrij jong waren. Weggaan uit zo'n relatie is kiezen tussen twee onmogelijkheden: *"Als ik blijf dan kan ik hem in de gaten houden [voor mijn kind] maar niet veel voor haar betekenen, en als ik wegga kan ik hem niet meer in de gaten houden, maar wel veel voor haar betekenen. Dat is een onmogelijke keuze."* Bovendien betekent weggaan niet dat de rust terugkeert, integendeel. Zoals een van de vrouwen aangaf: *"Hele ingewikkelde tijd. Vanaf dat moment waren we uit elkaar. Dan begint het pas."*

Na de scheiding zien we dat de dynamiek zich voortzet. De mannen proberen de controle te houden op verschillende manieren. Ze nemen een advocaat in de arm, houden de kinderen langer bij zich dan is afgesproken en weigeren toestemming te geven voor hulp aan het kind. Tegenover anderen zijn deze mannen vriendelijk en voorkomend. Tegelijkertijd wordt de vrouw als labiel gezien. Het dreigen, vernederen en liegen gaat vaak door, maar is voor buitenstaanders moeilijk te doorgronden. De moeder waarbij het kind zich veilig voelt, wordt vaak gezien als labiel, vertellen meerdere betrokkenen bij een casus: *"Moeder werd eerder als instabiel gezien dan vader, omdat moeder geregeld emotioneel, gefrustreerd en boos was en vader meewerkend leek."* Of *"Moeder was de labiele ex en vader de charmante man die het heel zwaar had met zo'n gestoorde ex."* De impact van het geweld en dwingende controle tijdens de relatie heeft tot gevolg dat een kind een nabije ouder heeft die beschadigd is door de relatie, en een andere ouder die weinig responsief is.

Daarnaast zien we gedrag bij de man dat kan worden getypeerd als traineren. De ouder doet alsof hij meebeweegt en doet beloftes, maar hiermee rekt hij tijd en uiteindelijk weigert hij om mee te werken. Dit gebeurt op verschillende vlakken, bijvoorbeeld bij afhandeling bij de notaris, ouderschapsbemiddeling of mediation. Ook zien we dat de vrouwen conflictvermijndend blijven: ze proberen de andere ouder tevreden te houden. Een van de vrouwen weegt haar woorden heel erg af en durft niet te benoemen dat de kinderen nare ervaringen hebben bij de andere ouder, uit angst dat wat ze zegt tegen haar gebruikt zal worden of ertoe kan leiden dat zij de kinderen niet meer mag zien. Ook is er angst het gedrag te benoemen van de andere ouder die dwingend is. Het gaat dan om dwingend gedrag zoals financiële druk: *"Als je dit niet goed vindt, betaal ik niks meer voor de kinderen."* Of het uiten van bedreigingen: *"Als jij dit nu tegen X zegt, maak ik je kapot."* Een ander kenmerk is dat verschillende klachtenprocedures worden gestart, zelfs nadat bij de rechtbank is besloten dat contactherstel niet wenselijk is of moeder eenhoofdig gezag heeft gekregen.

De ouders waar de kinderen niet naar toe willen, weigeren vaak hulp voor zichzelf of de kinderen, want ze ontkennen dat het onveilig is en ontkennen dat het niet goed gaat met het kind. Daarnaast zijn deze ouders nauwelijks responsief. Zij zijn niet echt geïnteresseerd in het kind, zij kijken vooral vanuit hun eigen perspectief en zijn zeer stellig: *“Zo zie ik het en daar houdt het op”* of *ze zien niet in dat het gedrag dat ze vertonen schadelijk is voor de kinderen: “Moeder werd door de hulpverlening geconfronteerd dat ze met een schuurspons haar zoon zou wassen en zei: ik doe dat helemaal niet zo hard.”*

Als ouders wel kunnen reflecteren op hun eigen gedrag en de impact ervan op de kinderen, is contact tussen ouder en kind vaak wel te realiseren, zoals casus 4 laat zien.⁶ De ouder waar het kind zich onveilig voelde, voert vooral strijd met de andere ouder over het contact met de kinderen. Het gaat veel minder om geïnteresseerdheid en compassie met het kind. Ook worden afspraken rondom contact en omgang regelmatig niet nagekomen. Of de ouder stuurt zeer vaak een berichtje via de app of mail op een manier die lijkt op stalking, maar altijd in de context van een zorgregeling. Een professional geeft aan dat als er geen kinderen zijn, bij dit gedrag een contactverbod wordt opgelegd: *“Nu is er een kind, dus mag je wel 80 keer appen.”*

Onderzoek naar vader-kindcontact wanneer moeder en kinderen in de opvang zitten vanwege ernstig geweld, laat eenzelfde patroon zien (Lünnemann et al., 2024). Dat onderzoek laat zien dat professionals van de vrouwenopvang aan de manier waarop de achtergebleven vader over de kinderen spreekt kunnen merken of deze ouder echt contact wil met de kinderen omdat hij ze mis en om ze geeft, of dat het er vooral om gaat (via de kinderen) de moeder te controleren of macht over haar te krijgen.

⁶ Dit zagen we ook in het onderzoek naar de multidisciplinaire systemische aanpak Switch (Lünnemann & Lünnemann, 2022).

Bovenstaande laat zien hoe moeilijk het is om echt grip te krijgen op wat er speelt in het gezin, omdat je niet kunt vertrouwen op wat je ziet maar het gehele plaatje nodig hebt om te weten wat er speelt. Het is een enorme klus om het complexe geheel te ontrafelen (Visser et al., 2023). Bovendien is het voor iedereen: moeder, vader, kinderen en professionals, moeilijk om te benoemen wat er speelt. De moeder uit een relatie waar sprake was van dwingende controle gaf aan situaties af te zwakken, omdat ze keer op keer niet geloofd werd. Dit was een herhaling van wat er tijdens de relatie gebeurde, door telkens te horen dat je niet goed genoeg bent, ga je geloven dat het allemaal aan jou ligt. Ook in de casussen waar in de relatie zelf geen duidelijke geweldpatronen zichtbaar waren, maar na scheiding kinderen zich wel onveilig voelden, zien we dat het lastig is om een goed beeld te krijgen van de situatie. Een van de vaders vertelt dat hij het gevoel had niet geloofd te worden: *“De hulpverlener kon niet geloven dat een moeder tot zoiets in staat was naar haar kind.”*

3.1.2. Onveiligheid en de impact voor kinderen

“Als er aanwijzingen zijn dat een kind niet goed in zijn of haar vel zit, dan moet dat een enorme red flag zijn.” Onveiligheid is een brede term; het gaat niet alleen om gedragingen, maar er zijn verschillende factoren die eraan bijdragen of het kind in een veilige omgeving opgroeit of niet. De scheidslijn tussen veilig en onveilig kan per geval verschillen. Enkele professionals zeiden dat het niet fysiek onveilig was, maar dat er wel psychisch geweld voorkwam, zoals kleineren of onvoorspelbaar gedrag. Psychisch geweld is nog lastiger aan te tonen dan fysiek geweld, terwijl de impact niet minder groot is. Zo zagen we dat het eigenlijk in alle casussen ging om onvoorspelbaarheid van een ouder, waardoor kinderen niet wisten waar ze aan toe waren. Dit gaf kinderen een onveilig gevoel. Zo kon de ouder een woede-uitbarsting krijgen zonder dat daarvoor een reden was: *“Hij ging dan hard praten en sloeg met zijn vuist op tafel of sloeg met de deuren.”*

Of de ouder barstte in huilen uit en liet de kinderen alleen achter. Deze onvoorspelbaarheid zorgde ervoor dat kinderen bang waren dat de ouder boos werd, wat elk moment zonder reden kon gebeuren. Kinderen ervaren in zo'n geval veel angst. Ook als ze bij de nabije ouder zijn, zien ze op tegen het moment dat ze weer naar de andere ouder toe moeten. Hierdoor kunnen ze zich ook niet goed ontspannen als ze bij de ouder zijn waar ze zich wel veilig voelen. Bovendien uit deze stress en angst zich ook op andere plekken. Als iemand bijvoorbeeld boos wordt, dan schieten de kinderen direct in een stressreactie: *"Soms maakte ik de associatie met de woede van mijn vader als andere mensen kritiek uitten. Als iemand bijvoorbeeld zei: 'Je kan dit beter anders doen', schoot ik in een heftige schrik reactie. Überhaupt als iemand boos werd, dan associeerde ik dat altijd met mijn vader en dan schrok ik heel erg."*

In de meeste casussen kregen kinderen ook te horen dat ze niet goed genoeg waren: *"Je geeft je aandacht altijd aan anderen, behalve aan mij."* Ze hoorden dat het altijd aan hen lag als het niet ging zoals de ouder verwachtte. De kinderen wisten precies hoe ze zich moesten gedragen in het bijzijn van deze ouder en gingen niet in de weerstand. Alles om de kans zo klein mogelijk te maken dat het escaleerde en een woede-uitbarsting plaatsvond. De kinderen vonden het ook heel verwarrend en naar dat de ouder de onveiligheid ontkende: *"Mijn vader gaf me van alles de schuld: dat mijn moeder alles had bedacht en dat hij niks doet. Dat maakte het alleen maar erger."* *"Hij wilde dat onderzocht werd hoe de verhalen die onze dochter vertelde in haar hoofd waren gekomen. Dat was heel beledigend voor haar."*

Kinderen werden soms ook geïsoleerd, doordat contact met familie werd afgehouden, ze niet naar feestjes of (sport)clubjes mochten, niet mochten buitenspelen of geen vriendjes mee naar huis mochten nemen. En in twee casussen was de vader ook heel negatief over de moeder. In twee casussen boden de kinderen vaak veel weerstand als ze naar de ouder moesten waar ze zich onveilig voelden; ze verzetten zich en gingen er huilend naartoe. Kinderen kwamen na contact met de ouder waar deze onveiligheid was, vaak ontdaan,

verdrietig of boos terug. Enkele kinderen hadden ook veel woede. Bij de een uitte dit zich in agressief gedrag naar anderen en zichzelf pijn doen. Bij de ander werd het gevoel steeds groter om zijn vader (waar het onveilig was) pijn te willen doen, door te slaan of te duwen. Daarnaast hadden meerdere kinderen fysieke klachten, zoals buikpijn, obstipatie, bedplassen of eetproblemen. Enkele kinderen hebben zelfs een periode gehad dat ze niet meer wilden leven.

Professionals die we hebben gesproken geven aan dat het heel moeilijk is om te zien of er iets met een kind aan de hand is. Elk kind reageert anders: het ene kind richt zich volledig op school, een ander kind gaat negatief gedrag vertonen en bij weer een ander kind lijkt het alsof er helemaal geen signalen zijn, maar dat betekent niet dat een kind niet getraumatiseerd kan zijn. In twee casussen hebben de kinderen zelf op een gegeven moment duidelijk aangegeven dat ze geen contact meer wilden met hun vader. Ze konden het niet meer opbrengen. Professionals zeggen dat ze vaak zien dat er uiteindelijk een moment komt dat kinderen moeten kiezen, omdat ze het niet meer aankunnen en rust willen. Het is echter heel onvoorspelbaar welke beslissing kinderen nemen als een van de ouders heel negatief is over de andere ouder. Het is dan niet zo dat een kind altijd kiest voor de ouder waarbij het veilig is, soms kiezen kinderen juist voor de ouder die de andere ouder zwart maakt en bij wie het onveilig is (zoals ook uit de literatuurstudie naar voren komt, zie paragraaf 2.1.2).

In drie van de vier casussen zien de kinderen een van de ouders niet meer, wisselend van een jaar tot een aantal jaren. In de vierde casus is er lange tijd alleen contact geweest onder begeleiding en is nog steeds hulpverlening betrokken. In alle casussen zien we dat het inmiddels veel beter gaat met de kinderen: ze zijn meer ontspannen, blij met hun leven, hebben fijne vrienden en vinden het leuk op school. Er zijn ook aspecten waar de kinderen nog mee worstelen, ze hebben nog steeds dingen te verwerken die zijn gebeurd. Zo kunnen kinderen in situaties die doen denken aan vroeger nog snel vanuit een stressreactie reageren en zijn ze nog snel op hun hoede.

3.2. Aandachtspunten voor contact tussen ouders en kind

In deze paragraaf beschrijven we inzichten of voorwaarden die genoemd zijn voor het contact tussen ouders en de kinderen, op het moment dat het bij een van de ouders onveilig voelt voor kinderen.

3.2.1. Neutrale houding nabije ouder

Ten eerste is het heel belangrijk dat de ouder waar het kind zich wel veilig bij voelt, neutraal blijft en zich niet negatief uitspreekt over de andere ouder. Op die manier kunnen kinderen, als ze de ouder wel willen blijven zien, een gezonde band met hem of haar opbouwen. Daarnaast zorgt een dergelijke neutrale houding ervoor dat kinderen dan voelen dat het hun eigen keuze is geweest en dat ze niet in hun beslissing gestuurd zijn. Zo geeft een van de jongeren die we gesproken hebben aan: "Voor ons als kinderen was het aan de ene kant heel raar omdat ik vertelde dat het naar was [bij vader], en dan zei ze: 'Ja maar hij doet ook leuke dingen'. Maar nu weet ik wel sterker dat het gevoel dat ik heb 100% vanuit mezelf komt en niet door wat mijn moeder heeft gezegd." Ook voor de nieuwe partner van een ouder is het belangrijk neutraal te zijn en zich onpartijdig op te stellen. Zo vertelt een jongere: "Mijn stiefmoeder was er echt voor mij, in plaats van dat ze bezig was dat het de ex van haar man was. Dat is heel erg fijn. Ik kon altijd mijn ei kwijt, bij mijn vader ook maar die ging er soms anders mee om. Mijn vader was het niet altijd eens met hoe mijn moeder het deed of kon dat niet handelen of herkende dingen van zijn huwelijk waar hij geërgerd over was. Dan zei mijn stiefmoeder: doe even rustig, het is wel de moeder van de meiden, daar moet je met respect mee omgaan, ze hebben hun moeder nodig en daar moet je mee leren leven."

Bovendien is het belangrijk om in het contact met de andere ouder zakelijk en neutraal te blijven, ook in app- of mailcontact. Bij een e-mail waar veel emotie in zit, is het belangrijk om alleen op vragen antwoord te geven en niet te reageren op de emotie. En op het moment dat er geen contact meer is tussen een ouder en kind, heeft die ouder wel recht op informatie over het kind. Het is van belang om ook die informatie en communicatie neutraal te houden.

3.2.2. Belang van zelfinzicht en psycho-educatie

Uit de casuïstiek blijkt dat twee dingen kunnen helpen om contactverlies te voorkomen: zelfinzicht bij de ouder en psycho-educatie voor kinderen. In de casus waar de kinderen een tijdje geen contact hadden met hun moeder, maar nu wel weer, accepteerde moeder hulp en zag in dat haar gedrag schadelijk en onveilig was voor haar kinderen. Doordat zij therapie volgde, hebben de kinderen nu weer contact met hun moeder. Bovendien kan deze moeder reflecteren op haar eigen gedrag, ze ziet het in wanneer ze een fout maakt en biedt hiervoor haar excuses aan. In de andere drie casussen heeft de ouder waar het kind zich onveilig voelde geen zelfinzicht; ze ontkennen dat sprake is van onveiligheid en/of zien niet in dat het gedrag dat ze vertonen schadelijk is voor de kinderen, zo gaf een professional aan: "Er kwam geen erkenning over de problematiek, dan kan je niet terug naar de oude situatie. Deze vader verstootte eigenlijk het kind, omdat hij de wensen van het kind niet hoorde. Het kind wilde wel naar vader toe, maar onder andere voorwaarden. Dat was in eerste instantie iets om weer terug te werken naar contact, maar dan heb je wel zelfinzicht nodig. Je zal dan als ouder eerst moeten dealen met dat het contact wat minder is."

Dit aspect gaat samen met het kunnen respecteren van de wensen en behoeftes van een kind en de regie bij het kind laten. Als een kind aangeeft onder bepaalde voorwaarden wel contact te kunnen of willen hebben met een ouder en een ouder kan hierover niet in gesprek, dan is dat een belangrijk signaal om geen contact op te leggen. Zo blijven de kinderen in de casus waar nog contact is, niet slapen bij de moeder omdat ze dat (nog) niet fijn vinden, maar doen de kinderen wel leuke dingen samen met hun moeder. In de andere drie casussen trok de ouder zich terug op het moment dat voorwaarden aan het contact werden gesteld of legde de schuld van de problemen bij de kinderen.

Het tweede aspect is dat psycho-educatie een hulpmiddel kan zijn om kinderen te leren begrijpen waar het gedrag van een ouder vandaan komt en dat het niet aan het kind ligt, maar dat dit bij de ouder hoort. Dit kan bijvoorbeeld door samen een boek erover te lezen: *"We hebben een boek aangeschaft over depressie en dat willen we nu samen met de meiden gaan lezen, zodat ze hun moeder beter kunnen begrijpen."*

Als kinderen wel contact willen hebben met een ouder, kan dit helpen zodat een kind het niet op zichzelf gaat betrekken. Ook is het belangrijk dat kinderen handvatten krijgen hoe ze kunnen omgaan met het gedrag van de ouder en dat een kind een vertrouwenspersoon (in het formele of informele netwerk) heeft om hierover te praten: *"Het is fijn dat er op zo'n moment iemand is om naar je gevoel te luisteren. Iemand buiten een moeder om waar altijd mee gepraat kan worden en waarbij je je verhaal kwijt kan."*

3.3. Aandachtspunten voor de hulpverlening

In dit hoofdstuk bespreken we belangrijke aspecten van de hulpverlening rondom het gezin. Eerst beschrijven we wat van belang is als het gaat om hulp aan het gezin (3.3.1) en vervolgens specifiek als het gaat om hulp aan kinderen (3.3.2) en hulp aan beide ouders van het kind (3.3.3). Tot slot bespreken we wat professionals nodig hebben om gezinnen te kunnen ondersteunen (3.3.4).

3.3.1. Hulpverlening algemeen

In alle casussen zagen we dat er in de afgelopen jaren veel verschillende organisaties bij het gezin betrokken zijn geweest. Het betreft lange periodes, tien jaar is geen uitzondering, waarin hulp betrokken is en juridische procedures lopen. Dit zorgt voor veel onrust in de gezinnen en is schadelijk voor kinderen. Kinderen lijden eronder; gedurende deze jaren zijn van verschillende kanten zorgelijke signalen geuit. We zien twee zaken die in deze casussen beter hadden gekund: 1) de situatie goed in kaart brengen en documenteren en 2) aparte professionals voor de gezinsleden die met elkaar blijven praten.

De situatie goed in kaart brengen en documenteren

Ten eerste is het van belang om in een vroeg stadium veel beter in kaart te brengen wat de situatie is: waardoor voelen kinderen zich onveilig, is sprake van (psychisch, fysiek of seksueel) geweld, welke geweldsdynamieken zijn er en welke patronen worden zichtbaar als alle informatie vanuit verschillende perspectieven bij elkaar wordt gebracht? Zeker als er geen vooruitgang is geboekt binnen een jaar nadat een traject is gestart of een voorlopige voorziening bij de rechter is gevraagd, is het belangrijk om de situatie goed in kaart te brengen. Dit vergt tijd, specialisme en kennis.

Het is belangrijk om ook betrokkenen rondom het gezin mee te nemen, zoals iemand die het gezin kent zei: *“De hulpverlening had veel meer naar de omgeving moeten kijken, dus naar het sociale netwerk van ouders.”* In een van de casussen is na meerdere jaren een gesprek georganiseerd, waarbij zowel hulpverleners als het sociale netwerk van de moeder met elkaar om de tafel gingen om vanuit ieders perspectief de situatie in kaart te brengen. Dit bracht verschillende puzzelstukjes bij elkaar en gaf daardoor veel inzicht hoe de situatie en dynamiek precies in elkaar zitten.

Daarnaast is het belangrijk dat hulp langer betrokken is of dat in ieder geval een organisatie voor langere tijd een monitoringsfunctie behoudt en uitvoert. In drie casussen waren hulptrajecten vaak van korte duur en werd daarna niet gemonitord hoe het op de langere termijn ging. Juist in dit soort situaties kan het een periode goed gaan, maar kan er ook weer iets gebeuren waardoor het niet goed gaat. Als het dossier van een gezin wordt afgesloten, is het gezin buiten beeld en als er dan weer iets gebeurt is het lastiger om de juiste hulp opnieuw opgestart te krijgen. Uit de casussen blijkt dat het vaak lang duurt voordat een organisatie daadwerkelijk hulp inzet, en dat, als hulp wordt geboden, de organisaties bij problemen niet doorpakken. Een ouder kan dan tegenwerken of vertragen. Traagheid kan een dergelijk traject ondraaglijk maken voor kinderen en de nabijge ouder. Bovendien hebben organisaties geen mogelijkheid om ouders te verplichten tot hulpverlening of om voorwaarden te stellen, omdat het in het vrijwillig kader valt. In twee casussen bleek dat er eigenlijk pas echt wat gebeurde op het moment dat de jeugdbescherming betrokken raakte, aangezien toen de situatie echt onderzocht werd en/of eisen gesteld werden aan een ouder om contact te mogen hebben met zijn of haar kind.

Professionals kunnen ook beter documenteren. Het is in deze casussen heel ingewikkeld om de situatie goed in kaart te brengen en patronen te zien. Dat maakt het van cruciaal belang dat alle puzzelstukjes bij elkaar worden gelegd. Daarvoor is het nodig dat professionals feitelijk documenteren: opschrijven wat

zij observeren, hoe een gesprek is gegaan en wat er is gezegd. Het is belangrijk dat professionals leren meer feitelijk te rapporteren, noteren wat ze hebben gezien en gehoord en niet oordelen. Als niets over de inhoud mag worden gedocumenteerd – bijvoorbeeld bij mediation – kunnen ze wel het proces documenteren. Documentatie, ook van het proces, kan inzichtelijk maken of het gaat om een incident of om een patroon. Het betreft een incident als mediation eenmalig niet is gelukt omdat er bijvoorbeeld geen klik was, maar later mediation of andere hulp alsnog van de grond is gekomen. Wanneer door toedoen van een van de ouders voortdurend hulp niet van de grond komt, is het een patroon.

Systeemgericht kan op verschillende manieren

Als na de scheiding problemen ontstaan rond de zorg en de omgangsregeling, en kinderen signalen laten zien dat zij eronder lijden, is systeemgerichte hulp van belang. Hoe deze hulp het beste kan aansluiten bij de problematiek, het kind en de ouders, is niet eenvoudig vast te stellen. Uit de casuïstiek komt naar voren dat hulp aan alle gezinsleden door één professional niet altijd het beste aansluit bij het belang van het kind. Dit hangt af van de rol en taak van de professional, maar ook van de geweldsdynamiek. Een reden om systeemgerichte hulp aan alle gezinsleden door één persoon te geven, is om te voorkomen dat het proces vertraagt. Daar staat tegenover dat een ouder of kind zich minder serieus genomen of veilig kan voelen, waardoor een goede werkkrelatie met beiden lastig wordt. In een van de casussen waar nog wel contact is tussen moeder en de kinderen, praten zowel de moeder als de kinderen met een systeemtherapeut. Kinderen hebben geen aparte professional. Dit meisje vertelde: *“Onze therapeut zag moeder volgens mij elke week een dag en ons veel minder. Soms voelde het alsof de therapeut meer aan mijn moeders kant stond en wat meer begreep van mijn moeder dan van mij.”* Door aparte hulpverlening in te zetten, wordt meer veiligheid gecreëerd voor zowel het kind als de ouder.

Indien verschillende professionals om het gezin heen staan, is het belangrijk dat deze professionals met elkaar blijven communiceren. Op het moment dat er geen contact is tussen een ouder en een kind, en ook de professionals onderling geen contact meer met elkaar hebben, komt de ouder op afstand nog meer in een isolement. Als professionals onderling contact houden, kan de professional die met deze ouder contact heeft een brugfunctie vervullen door deze ouder op de hoogte te houden. Uit de focusgroep komt naar voren dat het belangrijk is eerlijk en open naar de andere ouder te zijn, duidelijkheid te geven over wat deze ouder te wachten staat, wat het stappenplan is en welke voorwaarden zijn verbonden aan de stappen. Een stappenplan kan bijdragen aan het geven van perspectief en houvast aan de ouder op afstand. Een professional kan niet bepalen wat het toekomstperspectief is en wanneer contact weer tot stand zal komen. Het is afhankelijk van het kind of er in de toekomst weer contact ontstaat, wanneer het kind wellicht veerkrachtiger is geworden en uitleg wil van de ouder. Het kan ook zijn dat niet verder gegaan wordt dan stap 1, omdat het kind bijvoorbeeld angstig blijft of een ouder niet kan voldoen aan de voorwaarden die een kind stelt.⁷

Een ander punt is het borgen van continuïteit. Binnen organisaties vinden (veel) wisselingen plaats en goede overdracht is dan essentieel. In meerdere casussen komt een nieuwe professional in het gezin (vanuit dezelfde of een andere organisatie) en deze professional begint helemaal opnieuw en maakt zelf weer opnieuw een inschatting van wat er aan de hand is in het gezin. Zo wordt dan bijvoorbeeld opnieuw over contactherstel gesproken, ondanks dat de rechtbank heeft besloten dat contact niet wenselijk is voor het kind en moeder eenhoofdig gezag heeft gekregen. Dit brengt voor kinderen en voor de nabije ouder veel stress met zich mee omdat ze eerst wisten waar ze aan toe waren en dit weer onzeker wordt.

3.3.2. Hulpverlening kind

Hoewel kinderen het lastig vinden om te praten of sommige er in eerste instantie geen zin in (lijken te) hebben, benoemen de jongeren die we gesproken hebben dat praten ontzettend heeft geholpen. Een van de jongeren gaf als tip aan andere kinderen in dezelfde situatie: *"Je moet praten. Ook al wil je het niet, je moet gaan praten!"* Om met kinderen te kunnen praten en goede hulp te bieden is het nodig een veilige omgeving te creëren, tijd te nemen voor het opbouwen van een vertrouwensrelatie via verschillende methodieken of activiteiten en oprechte belangstelling te tonen.

Creëren van veilige omgeving

In de hulp aan kinderen is het van belang dat een omgeving gecreëerd wordt waarin kinderen zich veilig voelen, zodat de kans groter is dat ze zich open durven te stellen en eerlijk zijn over wat er aan de hand is. De angst voor een ouder is een belangrijke reden voor kinderen om niet eerlijk te zijn over wat ze meemaken en welke wensen en behoeften ze hebben. De basis voor een open gesprek is het opbouwen van een vertrouwensband, waarbij het cruciaal is dat hulpverleners in principe betrouwbaar omgaan met de dingen die kinderen zeggen. In een van de casussen zei de eerste hulpverlener die met de kinderen sprak: *"Alles wat jullie vandaag zeggen, bespreek ik hierna met papa en mama."* Dat maakte dat de kinderen niks meer durfden te zeggen. Er is dan geen veilige omgeving voor kinderen. Het gaat tevens om eerlijkheid en transparantie vanuit de professional.

⁷ Zie voor het maken van een stappenplan: Draaisma & Zuidgeest, 2022.

De veiligheid die een professional kan bieden is belangrijk voor een kind dat al zoveel onveiligheid (in de thuissituatie) voelt. Het is dus goed om eerlijk te zijn tegenover de kinderen dat hulpverleners bepaalde dingen met de ouders moeten bespreken, maar dat dit altijd in overleg gaat met het kind en dat de kinderen de regie houden over wat en hoe het wordt verteld. Een ander aspect om zich veilig te kunnen voelen bij een hulpverlener is dat de hulpverlener betrouwbaar is en zich aan beloftes houdt en dus *"geen dingen beloven die je niet waar kan maken."*

Vertrouwensrelatie vergroten door verschillende methoden en activiteiten

Het is belangrijk om de tijd te nemen en elkaar eerst te leren kennen, zoals een jongere vertelt: *"Wat ik goed zou vinden is als iemand zijn best doet om je echt te leren kennen, want je gaat je hele situatie niet zomaar aan een vreemde vertellen. Dus als je meerdere gesprekken gaat hebben, is het fijn als er eerst tijd genomen wordt om elkaar goed te leren kennen."*

Het kan helpen om met bepaalde methodieken te werken, waardoor kinderen weten wat ze kunnen verwachten. Een voorbeeld van een methodiek die uit de focusgroep naar voren kwam is het maken van een levenslijn, om samen terug te blikken op het leven van een kind, en zowel positieve als negatieve ervaringen te benoemen. Op deze manier krijgt de professional een beeld van de (duur van de) onveiligheid in het leven van het kind.

Daarnaast kan het helpen om in de gesprekken niet alleen te praten over de situatie, maar ook over heel andere dingen. Hierbij kan het helpen om een fysieke activiteit te gaan doen, zoals wandelen of samen voetballen. Of om bijvoorbeeld tijdens de gesprekken te tekenen. Dan ligt de nadruk niet zozeer op het gesprek. Een professional noemde de mogelijkheid om het gesprek online te houden, zodat het kind in zijn eigen veilige kamer zit. De therapeut werd daarbij een giraffe en het kind sprak dus tegen de giraffe⁸: *"De gesprekken waren niet direct tegen mij [professional], maar hij [het kind] sprak tegen een giraffe. Hoewel een kind van tien heus wel weet dat ik achter de giraffe zat, was het toch makkelijker voor hem om het aan de giraffe te vertellen."*

Niet alleen hulpverleners, maar bijvoorbeeld ook een trainer bij een sport kan heel belangrijk zijn, omdat de nadruk niet ligt op bewust aan iets werken: *"Ik was niet bewust bezig om ergens aan te werken, maar onbewust leerde ik wel dingen, door mijn trainer ben ik veel weerbaarder geworden."*

In de gesprekken is het nodig dat een professional luistert en interesse toont. Daardoor voelen kinderen zich gehoord en krijgen ze vertrouwen. Het is daarbij essentieel om écht te luisteren naar kinderen en gehoor te geven aan de wensen van kinderen: *"Ik had bij deze hulpverleners niet het gevoel dat er goed geluisterd werd. Het was heel frustrerend en het vertrouwen in instanties werd steeds minder. We moesten wel steeds praten, maar er gebeurde niks en ze luisterden niet goed. Als ik zei dat ik iets niet wilde, gaven ze daar geen gehoor aan en deden ze het toch [zoals vader bij het gesprek laten]."*

⁸ De methodiek Tijd voor Toontje in de vrouwenopvang is gebaseerd op het gesprek met Toontje de schildpad.

Ook het aansluiten bij het tempo van een kind is essentieel: het ene kind stelt zich makkelijker open dan het andere. Het kost tijd om stresssignalen en afweermechanismen van een kind te kunnen herkennen en interpreteren.

Bovendien speelt leeftijd een rol. In alle casussen waren de kinderen nog heel jong (jonger dan of begin basisschoolleeftijd) op het moment dat ouders uit elkaar gingen. Op deze leeftijd kunnen kinderen nog niet precies vertellen wat er gebeurt, hoe ze zich erbij voelen of aangeven wat ze wel en niet willen. Professionals geven aan dat jongere kinderen vaker erg loyaal naar beide ouders blijven, terwijl kinderen in de puberteit gemakkelijker praten over (de onveiligheid) thuis en meer voor zichzelf durven op te komen.

Open in gesprek gaan

Kinderen vinden het fijn als dingen van tevoren worden uitgelegd, bijvoorbeeld waarom onderzoek plaatsvindt en bepaalde vragen worden gesteld. Zo vertelt een van de jongeren: *"Ze deden het onderzoek heel goed. Het gesprek was heel fijn, maar ook wel heftig. Ze gingen echt graven in herinneringen en wat we hadden meegemaakt. Wel op een hele fijne en goede manier. Ik wist ook dat het onderzoek nou eenmaal nodig was."*

Uit de focusgroep komt naar voren dat het belangrijk is om open vragen te stellen en te onderzoeken waar het gevoel van onveiligheid vandaan komt bij het kind. Een methodiek die hiervoor is ontwikkeld is het NICHD-interview (*National Institute of Child Health and Human Development*). Deze interview-techniek is gericht op het stellen van open, uitnodigende vragen, en het zoveel mogelijk vermijden van sturende en suggestieve vragen, waardoor accurate verklaringen worden verkregen (Erens et al., 2021). Het NICHD-kindinterview houdt rekening met de cognitieve en emotionele ontwikkeling van kinderen in de leeftijd tussen 3 en 17 jaar.

Een gevoel van onveiligheid kan bij een kind verschillende oorzaken hebben: het kan voortkomen uit een traumatische gebeurtenis, maar ook door angst van de ene ouder voor de andere ouder, of verhalen van een ouder. Het gevoel van onveiligheid is in beide situaties hetzelfde, maar heeft een andere oorzaak. In beide situaties is het voor het kind heel beangstigend wanneer het alsnog contact moet hebben met de ouder waar het kind zich onveilig voelt. Het belang om op een goede manier vragen te stellen komt naar voren uit het voorbeeld van een casus waarin de hulpverlener vroeg: *"Denken jullie dat papa nog kan veranderen?" De jongste is altijd heel erg van het letterlijke geweest en hij reageerde dan ook van wel. Thuis zei hij tegen mij 'papa kan toch heel dik worden, of grijs'. De hulpverlener vatte dit natuurlijk anders op en documenteerde dit ook op een andere manier in het verslag."*

Doordat de hulpverlener niet op een goede manier naar de feiten vroeg, ontstond een verkeerde interpretatie. Dit leidde ertoe dat in het dossier een verkeerd beeld van de situatie werd gegeven. Op basis van deze foute informatie werden vervolgens belangrijke beslissingen genomen over het contact tussen kinderen en ouders.

Een ander punt is dat veel kinderen met meerdere professionals moesten spreken en dat als heel vervelend hebben ervaren, want *"Bij elke moest ik het hele verhaal weer oprakelen en het duurde allemaal heel lang."* Aan de andere kant is het belangrijk dat er een klik is tussen het kind en de professional en dat weet je niet van tevoren. Als die klik er niet is, kan dat wel een goede reden zijn om te wisselen van professional. Maar het werkt niet om bij elke organisatie opnieuw met iemand in gesprek te moeten, zodat zij duidelijk krijgen wat er precies aan de hand is.

3.3.3. Hulpverlening ouders

Net als bij kinderen, geldt voor de hulp aan beide ouders dat de basis van hulpverlening begint bij het opbouwen van een vertrouwensband. Dit kost tijd, maar is van belang om te kunnen praten over (de impact van) het geweld. Het ontbreken van verwachtingsmanagement, een samenwerkingsrelatie en een vertrouwensband vergroot de kans dat iemand weerstand vertoont of het geweld blijft ontkennen of bagatelliseren. Het gevoel van machteloosheid of zich veroordeeld voelen, wordt dan versterkt (Miller & Rollnick, 2018; Tierolf et al., 2014; Van Dam, 2020). Door alleen met beide ouders tegelijk te spreken, is het soms heel lastig om goed te doorgronden wat er precies aan de hand is. Dit betekent dat de man en vrouw niet altijd samen aan tafel gezet moeten worden, maar dat er (ook) een individueel gesprek moet zijn. Zo vertelde een van de ouders: *"Zeker als je naast hem zit, dan ga je zoeken naar je woorden zodat hij niet al te kwaad wordt. Maar dan wordt het weer onduidelijker. Dan gaan mensen doorvragen en dat durf ik dan niet. Ik was niet in staat om, het lag ook aan mij. Ik kon geen gebruikmaken van hulpverlening."*

Een betrokkene in een casus gaf aan: *"Die gezamenlijke gesprekken waren dan ook funest, omdat ze gelijk in een rol van angst en emoties schoot. Hij bleef daarentegen kalm en welbespraakt."* In veel gevallen is het prima om (ook) met beide ouders samen in gesprek te gaan op het moment dat ze uit elkaar gaan. Ze hebben samen een kind en in principe is het voor het kind het meest wenselijk als ouders met elkaar afspraken kunnen maken. Door samen aan tafel te zitten kunnen problemen besproken worden, bijvoorbeeld: *"Het kan zijn dat een van de ouders geen vertrouwen heeft in de andere ouder, dan moet dat op tafel en besproken worden. Waarom is er geen vertrouwen, kan dat vertrouwen worden verbeterd?"* Bepaalde geweldspatronen zoals intieme terreur of narcistische persoonlijkheidsproblematiek zijn juist contra-indicaties om ouders samen aan tafel te zetten (Stith et al., 2004).

Het is van belang om na een scheiding niet automatisch uit te gaan van een 50/50-verdeling van de zorgtaken. In alle drie de casussen waarbij de kinderen een van de ouders niet meer zien, zegt de nabije ouder dat als na de scheiding direct goed gekeken was naar de situatie en wat mogelijk en wenselijk was voor een kind, er nu waarschijnlijk nog steeds contact was geweest. Zo geeft een van de ouders aan: *"Echt heel lang geleden heb ik gezegd dat hij niet voor haar kan zorgen, hij kan heel goed op haar passen. Als er nou zo een constructie zou bestaan. Als er was gezegd van: er is wel het een en ander aan de hand, dan had ze hem nu nog gezien en over tien jaar ook nog. Dat vind ik heel erg. Ik wil helemaal niet haar vader van haar afnemen. Als zij hem later alsnog wil zien, dan gaan we dat op poten zetten. Ze heeft nu helemaal geen vader."* Dit horen we ook terug van verschillende professionals: het is belangrijk om op maat te kijken naar wat goed is voor een kind in het contact met ouders.

Een beperkte zorgregeling zou vaker het uitgangspunt moeten zijn in plaats van automatisch co-ouderschap, zoals een professional aangaf: *"Ook als sprake is van intieme terreur, kan er in sommige gevallen contact zijn tussen kinderen en de gewelddadige ouder. Daarbij is het heel belangrijk dat de ouder waar het kind zich veilig voelt, voldoende balans kan geven."*

Ondersteuning nabije ouder

Voor de ouder die ziet dat zijn of haar kind(eren) niet naar de andere ouder wil(len) of merkt dat het niet goed is voor de kinderen, is ondersteuning op verschillende vlakken belangrijk. Deze kan het beste komen van specialistische professionals, die kennis en expertise hebben van de problematiek: *"Het is moeilijk uit te leggen aan veel professionals dat dit ook bestaat."*

In de casussen zagen we maar enkele keren dat een professional echt de goede vragen stelde en daardoor inzicht kreeg in de problematiek en patronen die er speelden. Voor de ouders is het allereerst essentieel om te leren hoe ze het beste kunnen omgaan met het gedrag en/of trauma van een kind en hoe ze de kinderen het beste kunnen ondersteunen, waarbij ze neutraal blijven over de andere ouder. Zoals een moeder zei: *"Je probeert haar te wapenen, maar niet door hem zwart te maken, maar door tegengewicht te bieden. Zij hoort wat ze allemaal niet kan van haar vader en dan benoem ik wat ze wel kan. Zodat er geloof is."*

Veel ouders krijgen vooral opvoedondersteuning, maar het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen veiligheid, gehechtheid en opvoedondersteuning. Het helpt als een nabije ouder handvatten krijgt voor de omgang met de ex-partner. Hierover is weinig informatie te vinden, maar het is – zoals eerder genoemd – heel belangrijk om een ouder te leren neutraal te blijven in de communicatie. Een van de gesproken professionals benoemt de BIFF-methode als helpend (*Brief Informative Firm and Friendly*; Eddy, 2011). Dit is een methode waarin de communicatie netjes en vriendelijk blijft. Er wordt enkel antwoord gegeven op de vragen die gesteld worden en niet op wat er nog meer wordt gezegd. Dus als er een heel verhaal komt en alleen een vraag over *"Neem je volgende week gymkleden mee?"*, dan wordt alleen die vraag beantwoord. Soms is dit te lastig voor een ouder en kan het helpen om iemand als tussenpersoon te laten fungeren die alle mails scant en alle vragen eruit filtert die beantwoord moeten worden.

Tot slot is het goed om uit te zoeken of ook voor deze ouder traumaklachten spelen of ervaringen verwerkt moeten worden vanwege geweld uit de relatie. Voor dit soort specialistische hulpverlening of gespecialiseerde coaches die ouders hierbij kunnen helpen, moeten ouders vaak zelf betalen vanwege wachtlijsten of omdat het niet binnen de ggz te vinden is: *"Op dat verdwenen zelf staat ook een lijst met therapeuten, maar zij zijn niet aangesloten bij verzekeringen. Het is fijn dat er hulp is maar die hulp is er dus niet, alleen in de vorm van dure coaches. Ik zou willen dat het bereikbaarder wordt."* En dat geldt is er vaak niet. Lotgenotencontact zou ook heel helpend kunnen zijn, daar wordt nog te weinig op ingezet.

Ouder op afstand

Voor de ouder waar het kind zich onveilig bij voelt of waar het geen contact meer mee wil, zijn duidelijkheid en een perspectief belangrijk, zo komt uit de focusgroep naar voren. Deze ouder heeft geen baat bij uitspraken als: *"We kijken het aan"* of *"We kijken hoe het kind zich ontwikkelt."* Dat is voor deze ouders heel erg ingewikkeld, vooral wanneer er agressie- of emotieregulatie-problemen zijn. Onzekerheid laat in deze gevallen juist de spanning oplopen, waardoor deze ouder onvoorspelbaarder of gevaarlijker wordt. Daarom is het essentieel dat deze ouder weet waar hij of zij aan toe is en het gevoel krijgt als gelijkwaardige ouder te worden beschouwd.

Professionals vinden het vaak lastig om in gesprek te blijven met een ouder die geen zelfinzicht heeft of vermijdend is. Ze zien dat er bijvoorbeeld een patroon is dat voortkomt uit de kindertijd, maar ze weten niet hoe ze dat patroon in het huidige gedrag moeten doorbreken. Deze professionals laten los of gaan mee in wat deze ouder wil.

Gespecialiseerde professionals in deze problematiek benadrukken dat het tijd kost, maar dat met de juiste hulp ook deze ouders stappen kunnen zetten in het doorbreken van bepaalde patronen of het krijgen van inzicht. Personen met bijvoorbeeld een narcistische persoonlijkheidsstoornis zijn vaak al jong afgewezen en ervaren in dit soort trajecten eenzelfde gevoel van afwijzing.

3.3.4. Ondersteuning van professionals

Professionals die werken met gezinnen waar sprake is van onveiligheid of waarin kinderen geen contact meer willen met een ouder, benoemen een aantal aspecten die essentieel zijn om gezinnen goed te kunnen ondersteunen. Allereerst is kennis van de problematiek van groot belang. Deze kennis kan worden vergroot door bijvoorbeeld intervisie en supervisie. Daarnaast spelen collega's een belangrijke rol in de onderlinge ondersteuning. Bij onderlinge ondersteuning hoeven hulpverleners niet alles zelf te doen, maar mogen ze ook leunen op collega's.

Behalve de samenwerking tussen hulpverleners is een korter lijntje naar de juridische praktijk zinvol. Informatie en kennis over belangrijke termen kunnen worden gedeeld, zodat ook in de rechtszaal duidelijk is wat met gehechtheid wordt bedoeld of welke patronen kunnen duiden op *coercive control*. Er kan meer kennis ontstaan over de betekenis van behandeling bij een organisatie, zodat stigma's hierover verdwijnen. De rechtbank moet een deskundigenverslag op de juiste wijze kunnen interpreteren en dit betekent dat rechters de juiste kennis moeten hebben van de betekenis van termen.

3.4. Juridische aspecten

3.4.1. Rol van de advocaat

Bij complexe scheidingen spelen advocaten een grote rol ter ondersteuning van de cliënt. Zij vormen de brug tussen het persoonlijke verhaal en de juridische regels. Advocaten vertellen hoe lastig het is om in dit soort casussen iets te bereiken. Daarom is het belangrijk altijd het advies aan de cliënt heel duidelijk uit te leggen. Op het moment dat er nog geen dossier ligt, kan het schadelijk zijn om een rechtszaak te starten. Het is als advocaat belangrijk om iets heel concreets te hebben en dit op de juiste manier in te brengen: *"Als er bijvoorbeeld signalen zijn dat een kind niet meer wil leven en heel depressief is, dan zou ik dit inbrengen in een procedure en koppelen aan dat er hulp moet komen en daarvoor toestemming van de ouder nodig is. Bij zo'n signaal zie ik dat een rechter vaak wel hulp wil garanderen."* Zolang er niets concreets is om in te brengen, is het beter niets te doen in het juridische traject. Het is wel goed de cliënt te coachen hoe de communicatie met de ex-partner het beste kan verlopen: zakelijk en niet ingaan op de emotie, maar alleen op de gestelde vragen (de BIFF-methode, zoals hiervoor is aangegeven).

Daarnaast is het belangrijk om concrete vragen te stellen aan de cliënt: *"Probeer feitelijk te krijgen wat gebeurt er, wat zegt een kind, waar maak je je dan zorgen over. Vaak zijn cliënten heel 'wollig', dus dan is het belangrijk om concreet te vragen: 'Hoe ziet zo'n week eruit, wat gaat er goed, wat gaat er niet goed.' Dan komt er dus uit 'dochter komt altijd boos terug van vader, altijd negatief, mag niet naar clubjes, mag niet sporten bij vader'. Dit in combinatie met het soort relatie dat cliënt met ex-partner had, dan weet je waar je mee van doen hebt [intiem terreur]."*

3.4.2. Bewijsproblemen

Psychisch geweld is moeilijk te bewijzen. In meerdere casussen heeft de ouder die zich bedreigd voelde geluidsopnames gemaakt van gesprekken en is hiermee naar de politie gegaan. De politie kon echter niets doen, omdat concreet bewijs ontbrak: *“Daarnaast ontbreekt bij veel rechters kennis over psychisch geweld en coercive control tussen ouders, en al helemaal dat dit soort geweld voortgezet kan worden tussen een ouder en kind na scheiding. Dat betekent dat je geluk moet hebben wie je als rechter treft bij dit soort casussen,”* verklaart een professional. Rechters laten zich leiden door het advies van de Raad voor de Kinderbescherming, waar kennis over deze problematiek vaak ook ontbreekt.

In twee casussen zijn er vermoedens van seksueel misbruik, maar dat is heel moeilijk te bewijzen. Op het moment dat een ouder die in conflict is met de andere ouder, signalen van seksueel misbruik aangeeft, is de kans groot dat dit niet serieus wordt genomen en juist wordt gezien als het zwart maken van de andere ouder. Om seksueel misbruik op tafel te kunnen leggen, moet het kind dus eigenlijk ook een *disclosure* hebben gedaan bij iemand anders dan de ouder en gedrag vertonen dat wijst op seksueel misbruik.

3.4.3. Signalen van coercive control

In het juridische proces moet meer aandacht komen voor de impact van *coercive control*, want signalen ervan worden vaak niet serieus genomen. Belangrijke signalen van dwingende controle die uit huidig onderzoek naar voren kwamen, zijn: geen toestemming geven voor hulp en behandeling terwijl hulp aan het kind wegens ernstige (depressieve) klachten noodzakelijk is; niet komen opdagen bij mediation; begeleide omgang, het hulpverleningstraject of de interventie afbreken; het kind thuis houden en isoleren door het niet toestaan van sociale activiteiten; geen contact toestaan met familie en vrienden. Ook een overmaat aan berichten via app en mailverkeer en een overmaat aan klachten bij verschillende instanties zijn een belangrijk signaal. Daarnaast zijn signalen dat de ouder geen zelfreflectie vertoont, alles buiten zichzelf legt en niet respectvol spreekt over de andere ouder.⁹

⁹ Zie ook de Factsheet Intieme terreur (2022). [Factsheet Intieme terreur | VNG](#).

4 Omgang en gezamenlijk gezag: juridisch perspectief

In dit hoofdstuk staan we stil bij het juridisch kader van omgang en gezag en welke argumenten worden gebruikt in de rechtspraak om een verzoek tot het toe- of afwijzen van omgang tussen een ouder en het kind (en daaraan gekoppeld het toekennen van eenhoofdig gezag) wel of niet te honoreren.

We baseren ons in dit hoofdstuk op een beperkt jurisprudentieonderzoek naar omgang en gezag.¹⁰ We beperken ons hierbij tot de vraag of de in de literatuur en het casusonderzoek genoemde argumenten (hoofdstuk 2 en 3) terug te vinden zijn in de rechtspraak. Naast jurisprudentie gebruiken we literatuur, resultaten uit de expertmeeting met juristen, de klankbordgroep en interviews in het kader van het casusonderzoek.

We starten met het juridisch kader (paragraaf 4.1). Vervolgens gaan we in paragraaf 4.2 in op de term 'ouderverstoting' in de rechtspraak en argumenten die een rol spelen in het toe- of afwijzen van een verzoek tot omgang (in samenhang met verzoeken tot eenhoofdig gezag).

We besluiten het hoofdstuk met een beschouwing over hoe binnen de rechtspraak eerder en sneller tegemoet kan worden gekomen aan het belang van het kind om (tijdelijk) geen contact te hebben met een ouder om invoelbare redenen (paragraaf 4.3).

4.1. Juridisch kader

Het recht op omgang na scheiding is vastgelegd in de Nederlandse wet en in internationale verdragen. Als ouders uit elkaar gaan, hebben kind en ouders recht op omgang, ook als dit juridisch een ouder *zonder* gezag betreft (art. 1:377a BW). Uitgangspunt in de wet is dat beide ouders het gezag behouden na scheiding (art. 1:251a BW) en dit betekent dat het kind recht heeft op een gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders (art. 1:247 BW). Het betekent niet dat ouders de verzorging en opvoeding gelijkelijk over beide ouders moeten verdelen. Hoewel ouders het gezag in principe behouden, kan de rechter het gezag aan een van de ouders opdragen op grond van het zogenaamde klemcriterium of als het anderszins niet in het belang van het kind is. Het klemcriterium (art. 1: 253c lid 2 sub a BW) ziet op het niet toekennen van gezamenlijk gezag, of juist het beëindigen daarvan, omdat het kind klem zit tussen twee ouders die niet in staat zijn om samen, in overleg, beslissingen te nemen (Wortmann & Van Duijvendijk-Brand, 2021).

¹⁰ Op grond van de verschillende termen contactverlies en omgang/gezag/psychische problematiek, omgang en ouderverstoting/persoonlijkheidsstoornis (en onvoorspelbaar gedrag) vonden we ruim 550 uitspraken van rechtbank, hof en Hoge Raad. Na het scannen van deze uitspraken of sprake is van discussie over contactverlies in relatie tot omgang en gezag, hebben we een beperkt aantal uitspraken geanalyseerd (1 rechtbankuitspraak, 13 uitspraken van het hof en 3 van de Hoge Raad). We includeren geen kindbeschermingsmaatregelen (OTS, uithuisplaatsing). Zie ook Bijlage 1.

4.1.1. Recht op omgang is niet absoluut

De invulling van het recht op omgang is sterk beïnvloed door de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) over artikel 8 van het EVRM (Verdrag voor de Rechten van de Mens). De overheid moet het recht op familielevens (art. 8 EVRM) respecteren en heeft de (positieve) verplichting alle noodzakelijke maatregelen te nemen die redelijkerwijs verwacht mogen worden om de hereniging tussen een ouder en kind te faciliteren. Dit betekent dat de overheid tot het uiterste moet gaan om de omgang te bewerkstelligen. Dit geldt ook voor de rechters. Het kind heeft recht op contact met beide ouders en ouders hebben recht op contact met het kind. In scheidingszaken gaat het in het kader van artikel 8 EVRM om de afweging van het recht op eerbiediging van familie- en gezinsleven van de ene ouder ten opzichte van ditzelfde recht van het kind en de andere ouder bij wie het kind zijn of haar hoofdverblijf heeft. In het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) staat nadrukkelijk dat het belang van kind altijd de eerste overweging dient te zijn in de afwegingen die ouders, de rechter en overheidsdiensten en maatschappelijke organisaties maken als het gaat om beslissingen die het kind raken (art. 3 IVRK). Ook hebben kinderen het recht hebben hun mening te uiten over beslissingen die hen aangaan en aan deze mening moet gewicht worden toegekend (art. 12 IVRK).

Hoewel de overheid tot het uiterste moet gaan om dit recht op omgang te verwezenlijken, is het recht op omgang in artikel 8 EVRM niet absoluut. Het tweede lid van artikel 8 EVRM bevat de eisen die gesteld worden aan het beperken van dat recht. Als er gegronde redenen zijn, kan omgang voor bepaalde of onbepaalde tijd worden ontzegd aan de ouder met, en de ouder zonder gezag. De wet geeft als gegronde reden dat omgang ernstig nadeel oplevert voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, de ouder kennelijk ongeschikt of kennelijk niet in staat is tot omgang, het kind dat 12 jaar of ouder is ernstige bezwaren tegen omgang heeft, of omgang in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind (art. 1: 377a lid 3 BW). Het recht op

omgang wordt dus genuanceerd vanuit het belang van het kind. Hoewel een ontzegging van de omgang niet aan een termijn gebonden hoeft te zijn, heeft de Hoge Raad bepaald dat een jaar na de ontzegging (of, als de omstandigheden wijzigen, eerder) een nieuw verzoek kan worden gedaan tot omgang.

4.1.2. Verdrag van Istanbul verplicht centraal stellen veiligheid bij omgang

Op 1 maart 2016 trad het Verdrag van Istanbul in Nederland in werking. Dit verdrag verplicht de overheid geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld te voorkomen en te bestrijden.¹¹ Bij het nemen van besluiten omtrent gezag en omgang mag de veiligheid van het slachtoffer en kinderen niet in gevaar worden gebracht (art. 31 Verdrag van Istanbul); geweld tegen slachtoffer-ouder en/of kind(eren) is een contra-indicatie voor omgang en kan reden zijn het gezag van de geweld plegende ouder te beëindigen (Avontuur, 2022; Logar & Pap, 2022). Hierbij is in de afweging het belang van het kind op grond van art. 3 IVRK leidend. Het is niet alleen de plicht van de overheid om het recht op familielevens (art. 8 EVRM) te respecteren en alle noodzakelijke maatregelen te nemen om de hereniging tussen een ouder en kind te faciliteren, maar ook om bescherming tegen huiselijk geweld te bieden. Huiselijk geweld moet daarom als relevant aspect worden meegenomen in afwegingen rond omgang en gezag.

De vereisten van het Verdrag van Istanbul worden op 6 april 2023 expliciet genoemd door het Hof Arnhem-Leeuwarden.¹² Het hof oordeelt dat de veiligheid van ouder en kind centraal moet staan bij de beslissing of een omgangsregeling in het belang van het kind is: "In de Nederlandse wetgeving op het gebied van omgang wordt niet expliciet genoemd dat geweld tegen vrouwen/mannen of huiselijk geweld een factor is waarmee de rechter rekening houdt

¹¹ Deze verplichting, geweld tegen vrouwen te voorkomen en bestrijden, is voor het eerst erkend in een zaak voor het Europese Hof waar de overheid onvoldoende maatregelen had genomen om de vrouw te beschermen tegen huiselijk geweld (EHRM 9 juni 2009, 33401/02, Opuz/Turkije).

¹² ECLI:NL:GHARL:2023:3124.

bij het nemen van zijn beslissing, maar vanzelfsprekend is dat de Nederlandse rechter dat wel (expliciet) moet (gaan) doen; de veiligheid van de ouder en het kind zal centraal moeten staan bij de beslissing of een omgangsregeling in het belang van het kind is. Voor het hof betekent dit dat het bij de beslissingen over de omgang er rekening mee zal houden dat de rechten en de veiligheid van de moeder en [de minderjarige] gewaarborgd zijn.” Hoe deze regels worden toegepast, hangt samen met de concrete feiten en omstandigheden.

4.2. Ouderverstoting

In de Nederlandse rechtspraak wordt zowel gesproken over ouderverstoting als oudervreemding. Op het moment dat een ouder co-ouderschap of een omgangsregeling afwijst omdat het kind zich niet veilig voelt bij de andere ouder, bestempelt de andere ouder dit regelmatig als een vorm van ouderverstoting.

Ouderverstoting is door de Hoge Raad¹³ gedefinieerd als de situatie waarin het kind geen contact heeft met een ouder terwijl er geen valide redenen zijn om de ouder niet meer te zien. Deze heldere definitie leverde binnen de rechtspraak problemen op, omdat het lastig is vast te stellen of contactverlies van het kind wordt veroorzaakt door een negatieve houding van de ene ouder naar de andere ouder. Daarom is het Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek ingesteld met als opdracht de positie van ouders en kinderen in situaties van ouderverstoting te verbeteren.

Het Expertteam publiceerde in 2021 zijn rapport. Na het uitkomen van het rapport werd in verschillende uitspraken verwezen naar bijlage 1 van het rapport waarin de visie op complexe scheiding in relatie tot ouderverstoting/vervreemding wordt gegeven, en waar verschillende aspecten staan die kunnen duiden op redenen waarom een kind geen contact wil met de ouder. De

¹³ Hoge Raad 27 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:533.

eenvoudige definitie van de Hoge Raad is daarna vervangen door de omschrijving van verschillende aspecten die op ouderverstoting kunnen duiden.

Overigens is een constatering van ouderverstoting geen grond voor het wel of niet toewijzen van een omgangsregeling aan de ouder op afstand. Als omgang schadelijker is voor het kind dan geen omgang, kan ook bij de constatering van ouderverstoting een omgangsregeling worden afgewezen. Los van het ontbreken van een omgangsregeling kan het gezag van beide ouders intact blijven. Het in stand houden of toewijzen van gezamenlijk gezag kan als een instrument worden ingezet door de rechter om het recht op *family life* tussen het kind en de andere ouder te verwezenlijken.¹⁴

Uit het huidig onderzoek komt naar voren dat het weinig zinvol is om een discussie te voeren of sprake is van ouderverstoting of niet. Wel is het zinvol te constateren of ouder-kindcontact geblokkeerd is, welke feiten en omstandigheden daaraan ten grondslag liggen, of het in het belang is van het kind om naar contact tussen kind en de ouder op afstand toe te werken en zo ja, welk stappenplan hiervoor ingezet zou moeten worden.

4.3. Argumenten voor toewijzen of weigeren van omgang en/of gezag

Conflicten tussen ouders over de omgang (en gezag) worden vaak beschreven in termen van communicatieproblemen: ouders bevinden zich nog steeds in een hevige strijd en communiceren niet of nauwelijks. Het contactverlies met een van de ouders wordt dan verklaard uit strijd tussen ouders, waarbij een van de ouders voorkomt dat de andere ouder contact heeft met het kind. Het verbeteren van de communicatie tussen ouders en het borgen van oudercontact staat dan voorop. Daarnaast is het doel een gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders. Vanuit de advocatuur wordt naar voren gebracht

¹⁴ Hoge Raad 27 maart 2020, ECLI:NL:HR:2020:533.

dat rechters gelijkwaardig ouderschap opvatten als co-ouderschap met een gelijke verzorging door beide ouders in zaken waar er een conflict is over de omgangsregeling en er sprake is van ongezond ouderschap en/of huiselijk geweld. Een advocaat: *"De Hoge Raad heeft allang bepaald dat gelijkwaardigheid niet betekent gelijke tijd met het kind. Vaak wordt automatisch co-ouderschap opgelegd zonder te kijken of dit past, of kan. Rechters moeten beter geschoold worden in gedragspatronen van ongezond ouderschap, zodat ze die zaken er eerder uit kunnen halen."*

In de praktijk is co-ouderschap niet altijd in het belang van het kind. De omgangs- en gezagsregeling behoort het belang van het kind als uitgangspunt te nemen en vanuit de pedagogische invalshoek betekent dit dat kinderen in de eerste plaats verzorgd moeten worden, in een veilige omgeving opgroeien en in een affectief klimaat, zoals in hoofdstuk 2 uiteen is gezet. Op basis van het beknopte jurisprudentieonderzoek met de focus op omgang en gezag, gaan we in op argumenten die verwijzen naar onveiligheid, of ouderproblematiek, waardoor de ouder geen goed opvoedkundig klimaat kan borgen en omgang maar beperkt of in het geheel niet is gewenst in het belang van het kind. Vanuit de wens van het kind geen contact te hebben met een van de ouders en het belang van rust en stabiliteit voor het kind, wordt contactverlies gehonoreerd of eenhoofdig gezag toegewezen. Hierop gaan we tot slot in.

4.3.1. Onveiligheid en ouderproblematiek

In de recente uitspraak van het Hof Arnhem-Leeuwarden, genoemd in paragraaf 4.1., wordt expliciet gesteld dat belang moet worden gehecht aan de zorgen over de veiligheid van het kind en dat de veiligheid van slachtoffer-ouder en kind centraal staat bij de vraag of een omgangsregeling kan worden bepaald, en zo ja, hoe die eruit moet zien. Bovendien wordt vermeld dat het kind getuige is geweest van het geweld en dat getuige zijn van huiselijk geweld qua impact

gelijk staat aan het slachtoffer zijn daarvan.¹⁵ In dit geval waren er veroordelingen voor huiselijk geweld en was een contact- en gebiedsverbod opgelegd.¹⁶ In andere uitspraken wordt ter ondersteuning van een onveilige situatie bijvoorbeeld verwezen naar veroordelingen voor stalking¹⁷ of naar een situatie waarin een straat- en contactverbod (meerdere malen) is opgelegd en een alarmsysteem werd ingezet ter bescherming van moeder en kind.¹⁸ Ook wordt genoemd dat de ene ouder bij de andere ouder zorgt voor constante gevoelens van angst en bedreiging (waar bijvoorbeeld huiselijk-geweldincidenten aan vooraf zijn gegaan).¹⁹

Persoonlijkheidsproblematiek van de ouder waardoor de ouder onvoorspelbaar en onvoldoende beschikbaar is voor het kind in die mate dat het voor het kind traumatisch is, kan eveneens reden zijn tot het afwijzen van een omgangsregeling. Het kan gaan om ADD, emotieregulatieproblematiek en verslaving.²⁰ Ook kan sprake zijn van borderline en een paranoïde persoonlijkheidsstoornis.²¹ Toch is er de voorwaarde om eerst te proberen via het inzetten van verschillende vormen van hulpverlening een positief contact tussen het kind en de ouder op te starten.²² Belangrijk hierbij is ook of de ouder blijk geeft van inzicht in de gevolgen van zijn of haar handelen voor de kinderen, het eigen aandeel in de ernstige problematiek van de kinderen en de gevolgen van het huiselijk geweld voor het kind.²³

15 Zie Hof Arnhem-Leeuwarden, 6 april 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:3124.

16 Zie ook Hof Arnhem-Leeuwarden, 22 juni 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:6044; Hof Amsterdam, 24 april 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:1469.

17 Hof Amsterdam, 24 april 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:1469.

18 Hof 's-Hertogenbosch, 27 januari 2022, ECLI:NL:GHSHE:2022:195.

19 Hof Amsterdam, 24 april 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:1469.

20 Hof Amsterdam, 14 december 2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:3970.

21 Hof Amsterdam, 24 april 2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:1469.

22 Rechtbank Amsterdam, 15 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3649.

23 Hof Arnhem-Leeuwarden, 22 juni 2023, ECLI:NL:GHARL:2023:6044.

Een andere reden die vooral een rol speelt bij gezagsbeëindiging is het misbruik maken van het ouderlijk gezag, bijvoorbeeld door niet binnen een redelijke termijn te reageren op belangrijke beslissingen omtrent het kind die moeten worden genomen.²⁴ Het weigeren van toestemming voor hulp aan het kind kan een vorm van misbruik van gezag zijn.

Er spelen altijd meerdere factoren een rol in de uiteindelijke beslissing om geen omgangsregeling tussen een ouder en het kind op te zetten of om het gezag aan een van de ouders op te dragen.

4.3.2. Wens van het kind

Omgang kan ook worden afgewezen omdat het kind invoelbare redenen aangeeft waarom hij of zij geen omgang wil. Het kind dient in principe gehoord te worden in de bezwaren die zij of hij tegen de omgang heeft (art. 12 IVRK).

Een voorbeeld van een invoelbare reden is persoonlijkheidsproblematiek bij de ouder waardoor het kind zich niet veilig voelt of getraumatiseerd is, zoals hiervoor aangegeven.²⁵ Een ander voorbeeld is dat het kind is gediagnosticeerd met autisme en een duidelijke en voorspelbare opvoedsituatie nodig heeft. Ondanks traumaverwerking en het volgen van sociale vaardigheidstherapie door het kind, laat de draagkracht van het kind niet toe dat er een omgangsregeling met de vader wordt vastgesteld.²⁶ Uit de uitspraak blijkt niet of er ook eisen aan de vader zijn gesteld met betrekking tot het volgen van opvoedcursussen in het omgaan met kinderen met autisme. Het Hof Arnhem-Leeuwarden betreft expliciet in zijn oordeel dat het kind smeekt om niet te worden verplicht tot omgang en met rust gelaten wil worden. Het belang van rust en stabiliteit voor het kind komt in meerdere uitspraken terug.

²⁴ Hof 's-Hertogenbosch, 9 februari 2023, ECLI:NL:GHSHE:2023:489.

²⁵ Rechtbank Amsterdam, 15 juni 2023, ECLI:NL:RBAMS:2023:3649.

²⁶ Hof Arnhem -Leeuwarden 23 november 2017, ECLI:NL:GHARL:2017:10351.

4.4. Het belang van het kind voorop

Bovenstaand overzicht van uitspraken laat zien dat er in de rechtspraak ruimte is voor de pedagogische belangen van het kind. Dat neemt niet weg dat in de praktijk het omgangsrecht meestal zwaarder weegt en er bij conflicten over de omgangsregeling vaak gekoerst wordt op co-ouderschap in plaats van een regeling die meer tegemoetkomt aan de belangen van het kind en veiligheid voor kind en nabije ouder (Avontuur, 2022; Hendrik & Vledder, 2023). Hieronder gaan we in op een aantal aanbevelingen die tijdens de expertmeeting, de klankbordgroep, in het casusonderzoek en in de literatuurstudie naar voren kwamen om het belang van het kind te concretiseren en dit belang meer ruimte te geven.

4.4.1. Minder juridiseren en meer maatwerk

De experts, zowel de juridische als de overige hulpverleners, benadrukken dat het belangrijk is minder te juridiseren en als het kan te de-escaleren. Rechters zouden minder op het juridische aspect, recht op omgang, moeten hameren en meer voorrang moeten geven aan pedagogische belangen als verzorging, veiligheid en goed ouderschap. Ook is meer aandacht nodig voor de eigen problematiek van ouders. Rechters oordelen vaak dat de ouders moeten werken aan de onderlinge communicatie, terwijl ouders juist eerst aan hun eigen problematiek zouden moeten werken, zo komt naar voren uit de expertmeeting met hulpverleners. Recht en zorg zouden volgens de professionals meer moeten samenwerken, hoewel zij beseffen dat binnen hulpverlenende organisaties vaak vrij weinig tijd is om ouders genoeg aandacht te bieden. In het buitenland bestaat bijvoorbeeld het *Parenting Conflict Resolution Project* (PCR), dat zowel psychosociale als juridische hulp biedt (Cyr et al., 2020).

Het recht op omgang met beide ouders, gezamenlijk gezag en co-ouderschap is het juridische uitgangspunt in geval van conflicten rond omgangsregelingen. Er zou meer openheid moeten zijn over welke omgangsregeling het beste aansluit bij het belang van het kind; een thuisbasis van waaruit het kind

regelmatig contact heeft met de andere ouder kan voor een kind beter zijn dan het wonen in twee huizen en een gelijke verdeling (zie ook Emery 2016; Groenhijzen, 2022). Ook zou in sommige gevallen eerder een van de ouders het gezag moeten krijgen, maar met de duidelijke taak om de relatie met de andere ouder zo goed mogelijk te houden, om op die manier meer rust en veiligheid voor het kind te borgen, aldus de gesproken experts.

Om maatwerk te kunnen leveren is het belangrijk dat rechters beter geschoold worden in het herkennen van gedragspatronen van ongezond ouderschap, zodat ze voor deze zaken in een vroeg stadium kunnen bepalen of co-ouderschap in het belang is van het kind. Momenteel wordt te veel de nadruk gelegd op co-ouderschap bij conflicten rond de omgang, waardoor kinderen gedwongen worden voor de helft bij een ouder te zijn, terwijl dit vanuit pedagogisch belang voor het kind niet goed is. Ouders met verslavingsproblematiek of persoonlijkheidsproblematiek kunnen soms best een dag in de week samen met hun kind zijn, maar niet de helft van de tijd. *“Wat vraag je van kinderen als je hun verplicht de helft van de tijd bij de andere ouder te laten zijn?”* Kortdurend fijn contact is even goed voor het kind, en beter dan belastend langdurig contact, zoals in hoofdstuk 2 is beschreven. Als kinderen tegen hun zin vaak naar de andere ouder moeten, ontstaat er stress en raken kinderen beschadigd. Dit kan ertoe leiden dat kinderen uiteindelijk alle contact weigeren. Dit kan worden voorkomen door vanaf het begin maatwerk te leveren; een omgangsregeling die aansluit bij de pedagogische belangen. De kans is groot dat dan meer kinderen hun ouders wel blijven zien *“in plaats van dat een kind uiteindelijk geen andere uitweg weet dan kiezen voor een van de ouders”*, aldus een advocaat.

Als een kind geen contact meer wil met een ouder, zou de vraag *“Wat maakt dat het kind geen contact meer wil met een van de ouders?”* centraal moeten staan. Er moet worden uitgezocht wat het probleem is en of het kind om invoelbare redenen geen contact wil. Rechtbanken, maar ook de Raad voor de Kinderbescherming en de jeugdbescherming, kunnen grondiger uitzoeken en uitvragen waar het probleem zit. Het verdient aanbeveling eerder een

regierechter in te zetten bij vraagstukken rond omgang, waarbij de rechter ook betrokkenen als informant zou moeten uitnodigen, bijvoorbeeld een leerkracht. Bovendien zou de rechter vaker voorwaarden kunnen stellen aan veilige omgang, zoals het eerst moeten volgen en succesvol afsluiten van een agressietraining, of een traject van De Waag of verslavingszorg.

4.4.2. Veiligheid en omgang

Een goede verzorging en veiligheid lijken niet als eerste belang te worden beschouwd, maar het recht op omgang wel (Hendrik & Vledder, 2023). Hier lijkt overigens een kentering gaande, gezien de uitspraak van het Hof Arnhem-Leeuwarden in 2023 waarin het recht op veiligheid centraal wordt gesteld bij het recht op omgang (zie paragraaf 4.1). Ook binnen de rechterlijke macht en de advocatuur komt de discussie op gang hoe de veiligheid binnen het familierecht beter te borgen is.

Op het moment dat huiselijk geweld of het ontbreken van voldoende verzorging naar voren wordt gebracht, is het belangrijk feitelijk te omschrijven wie welk gedrag vertoont en welk effect dit heeft op het kind. In bijvoorbeeld Denemarken, in navolging van Australië, vindt een triage plaats aan de poort bij de familierechter waarbij beide partners apart van elkaar een digitale vragenlijst invullen. Beide partijen kunnen aan de rechter aangeven wat er volgens hen speelt, zij kunnen vrijuit spreken. Aan de hand van de ingevulde vragenlijsten worden zaken ingedeeld in groen, oranje en rood. Bij groen kunnen ouders zelf de afspraken maken, terwijl bij oranje de administratieve autoriteit de scheiding afhandelt, eventueel via een conflictoplossende benadering. Bij rood, en dat is bijvoorbeeld als een van de partners aangeeft dat sprake is van huiselijk geweld of pedagogisch onvermogen, wordt een onderzoek gestart en gaat de zaak naar een gespecialiseerde familierechtkamer (Antokolskaia et al., 2019; Jeppesen de Boer, 2014).

4.4.3. In gesprek met het kind

Kinderen van 12 jaar en ouder hebben het recht om per brief of in gesprek met een rechter hun verhaal te mogen doen (art. 809 Wetboek van Burgerlijke rechtsvordering). Kinderen onder de 12 kunnen door de rechter ook in die gelegenheid worden gesteld. Tegenwoordig spreekt in sommige gerechten de familierechter met kinderen onder de 12 jaar. Het kindgesprek is niet alleen van belang voor de rechter om een indruk te krijgen van de wil van het kind, voor kinderen is het van belang om de rechter te zien en spreken en te ervaren dat er niet alleen over hen wordt gesproken, maar ook *met* hen. Dit komt ook naar voren in het casusonderzoek. Een van de jongeren vertelt dat hij meerdere keren een gesprek heeft gehad met een rechter en dit heel fijn vond: *"Zij had ook geen rechterkleding aan. Het gaf een relaxte sfeer. Het was fijn om met haar te praten; ze luisterde goed en stelde veel vragen."* Sommige rechters vragen aan het eind van het gesprek met een kind: hoe wil je horen wat de uitspraak is: van je ouders of via een brief?²⁷ De overwegingen in de brief aan het kind worden meegenomen in de beschikking en zijn zo onderdeel van het procesdossier.

De professionals die we gesproken hebben, geven aan dat het afhankelijk is van een rechter hoe goed deze gesprekken verlopen. Lang niet altijd komt de juiste informatie naar boven. Bovendien is het de vraag of als er problemen zijn en kinderen geen of weinig contact willen, zij dit naar voren zullen brengen in het korte gesprek van 15 minuten met de rechter. Juist in complexe situaties is meer tijd nodig om vertrouwen op te bouwen. Hierbij speelt ook dat als de ouder waar ze zich onveilig voelen de kinderen brengt en ze daar ook weer mee naar huis moeten, de kans groot is dat ze niet eerlijk durven zijn over de situatie. Een ander punt is dat vaak niet duidelijk is hoe rechters de informatie van de kinderen wegen.

Kinderen zouden volgens de experts eerder en vaker gesproken moeten worden. Kinderen worden vaak maar één keer gesproken, en vooral voor jongere kinderen is dat te weinig om de situatie in te kunnen schatten. Als er een vermoeden is van onveiligheid zou altijd gekeken moeten worden of een kind een vertrouwenspersoon heeft of wie dat anders zou kunnen zijn. Als ouders in Denemarken een scheidingsprocedure starten, krijgt elk kind vanaf 5 jaar een contactpersoon toegewezen die met het kind spreekt (meestal drie gesprekken) en waarmee het kind op elk moment contact kan opnemen. Kinderen kunnen zelf hulp vragen, ook als een van de ouders het er niet mee eens is. Zij kunnen zelf naar de hulpverlener gaan en er is geen vervangende toestemming van de rechter voor nodig, zoals in Nederland. Het kind heeft meer regie.

Door vanaf het begin signalen van onveiligheid serieus te nemen, en vanuit het belang van het kind te zoeken naar de beste oplossing, kan voorkomen worden dat het ellenlange juridische trajecten worden.

²⁷ Dopheide, 2022.

5 Conclusie en aanbevelingen

Doel van huidig onderzoek was in kaart te brengen wat bekend is over kinderen die vanwege traumatische ervaringen door psychiatrische en/of geweldsproblematiek bij een van de ouders geen contact meer willen nadat ouders uit elkaar zijn gegaan en hoe dit zich verhoudt tot ouderverstoting. Daarnaast was het doel meer inzicht krijgen in hoe deze kinderen (en de ouders) het beste ondersteuning en hulp kunnen krijgen; welke goede praktijken zijn er in Nederland of het buitenland die behulpzaam kunnen zijn? Hier gaan we achtereenvolgens op in. We sluiten het hoofdstuk af met enkele aanbevelingen.

5.1. Van ouderverstoting naar geblokkeerde ouder-kindrelaties

Ongeveer een op de vijf kinderen heeft na een scheiding op zeker moment geen contact met een van de ouders (Van Lawick & Visser, 2020). De achtergrond van contactverlies verschilt. Er kunnen grofweg drie situaties worden onderscheiden: a) het contactverlies is een tijdelijke fase die samenhangt met de ingewikkelde situatie na de scheiding, b) het contactverlies komt voort uit een onveilige situatie voor het kind of er zijn andere gegronde redenen waarom een kind geen contact wil met een ouder (realistische oudervervreemding), c) het kind wil geen contact met een ouder terwijl deze afwijzing van contact niet in verhouding staat tot de ervaringen van het kind met deze ouder (ouderverstoting). Tussen deze situaties is er geen harde scheidslijn.

Ook is er geen overeenstemming bij wetenschappers en professionals over de inhoud van het verschijnsel ouderverstoting en (realistische) oudervervreemding. In Nederland worden verschillende termen gebruikt voor de situatie waarin kinderen een van de ouders niet meer willen zien; de meest overkoepelende term is 'verlies van ouder-kindcontact'. De term 'geblokkeerde ouder-kindrelaties na scheiding' is recent geïntroduceerd door Visser en collega's (2023) en sluit naar onze mening het beste aan bij de complexiteit van de problematiek waarin verschillende factoren bijdragen aan contactverlies. De termen ouderverstoting of oudervervreemding leggen de last bij het kind en impliceren een 'dader-slachtofferdynamiek': de ouder die verstoten wordt is slachtoffer, dus de andere ouder wordt al gauw als dader gezien (Visser et al, 2023). De term 'geblokkeerde ouder-kindrelaties' biedt bovendien de ruimte om met een open blik de feiten en de dynamiek tussen ouders onderling, tussen ouders en kinderen en met de sociale omgeving te onderzoeken en tot een stappenplan te komen. Bij gezinnen met een geblokkeerde ouder-kindrelatie is de situatie dikwijls zo complex dat er geen eenduidige oplossing is.

5.1.1. Contactverlies niet altijd negatief voor het kind

Voor de ontwikkeling van kinderen is contact met beide ouders na de scheiding over het algemeen het beste. Contactverlies kan negatieve gevolgen hebben voor onder andere emotioneel welzijn, interpersoonlijke relaties, persoonlijke ontwikkeling, zelfbeschikking en lichamelijk welzijn (Agllias, 2011; Harman et al., 2022; Linden & Silience, 2021). Contact met beide ouders is het beste voor het kind wanneer het veilig genoeg is en ouders goed genoeg kunnen opvoeden. Ouders hebben ook de plicht om alles te doen wat in hun vermogen ligt om een goede ontwikkeling van het kind te bevorderen en te garanderen.

Als kinderen onveiligheid en geweld meemaken, is de negatieve impact hiervan vaak groter dan het positieve effect van regelmatig contact met beide ouders na scheiding. Door geen contact te hebben met de agressieve ouder ontstaat rust en ruimte en voelt het kind zich veiliger en zelfverzekerder (Antokolskaia et al., 2019; Forssell, 2016; Harrison & Thiara, 2016). Als kinderen contact hebben met een ouder die de gevolgen van het geweld niet inziet en begrijpt, is de kans groter dat kinderen problemen ontwikkelen op verschillende gebieden, zoals op sociaal vlak (bijvoorbeeld moeite met vriendschappen onderhouden), in hun gedrag (bijvoorbeeld boos en agressief zijn) en psychologische problematiek, zoals trauma (Turhan, 2021). Een (tijdelijk) contactverlies met een ouder kan in het belang van een kind zijn als daardoor de veiligheid en de rust worden vergroot, het kind de hulp en ondersteuning krijgt die het nodig heeft en de regie heeft over zijn of haar leven.

De belangrijkste redenen dat kinderen geen contact willen met een ouder hebben vaak te maken met (het gevoel van) onveiligheid en gebrek aan opvoedvaardigheden, en deze kunnen ook samenhangen. De onveiligheid kan verschillende vormen hebben: het kan geweld tegen een ouder of tussen ouders zijn, een patroon van dwang en controle, fysieke en psychische mishandeling van het kind, of seksueel misbruik (Champion, 2022; Draaisma & Zuidgeest, 2022; Van der Valk et al., 2020). Ook het ontbreken van (voldoende) opvoedvaardigheden is een belangrijke reden. Gebrek aan opvoedvaardigheden kan samenhangen met persoonlijkheidsproblematiek van de ouder (zoals depressie, bipolair, schizofrenie of narcisme) of drugs- en alcoholverslaving van de ouder. Vanwege de dreiging en onzekerheid van het gedrag van de ouders leven kinderen in een constante staat van angst (Carr et al, 2015; Scharp et al., 2015). Ouderlijke onverschilligheid, parentificatie en verwaarlozing zijn eveneens redenen voor kinderen om het contact te verbreken (Agllias, 2015; Scharp et al., 2015).

5.1.2. Juridische en pedagogische belangen

Het recht op omgang en de verantwoordelijkheid een goede ouder te zijn, zijn twee verschillende opgaven. De invulling van het recht op omgang is sterk beïnvloed door de jurisprudentie van het EHRM over het recht op *family life* (art. 8 EVRM) en geeft een verplichting aan de rechter om tot het uiterste te gaan om de omgang tussen ouder en kind te bewerkstelligen. Maar wat is het uiterste? Het verdrag van Istanbul geeft in elk geval een duidelijke begrenzing: onveiligheid is een contra-indicatie voor omgang. Daarnaast geeft het pedagogische belang handvatten voor begrenzing van het recht op omgang.

Het huidig onderzoek laat zien dat het van groot belang is om het juridische recht op omgang te koppelen aan de pedagogische belangen van het kind. Emery (2016) heeft de belangrijkste behoeften in een zes treden-piramide weergegeven, waarbij de meest fundamentele behoeften zich onderaan in de piramide bevinden, analoog aan de behoeftepiramide van Maslow. De behoeften bovenaan kunnen pas vervuld worden als voldaan is aan de behoeften daaronder. De fysieke en mentale verzorging en daarboven veiligheid zijn de meest fundamentele behoeften. De derde trede geeft aan dat kinderen in ieder geval één ouder nodig hebben die zorgt voor een affectief leefklimaat. De trede daarboven gaat over bescherming tegen conflicten: het kind moet worden beschermd tegen aanhoudende conflicten tussen ouders. Pas als aan deze behoefte is voldaan, hebben kinderen baat bij contact en omgang met twee ouders die een veilig opvoedklimaat bieden, zodat kinderen zich kunnen ontwikkelen als kinderen en niet als kinderen van gescheiden ouders (de laatste trede van de piramide). Deze piramide, ondersteund door wetenschappelijk onderzoek, laat zien dat de bescherming tegen conflicten een meer basale behoefte is voor kinderen dan omgang met twee ouders. Voor een kind kan het contact met een van de ouders te ontwrichtend zijn en dan is het blijven inzetten op omgang (zeer) schadelijk voor een kind.

5.2. Ondersteuning als contact niet vanzelfsprekend is

Het stopzetten van een zorg- en omgangsregeling is geen eenvoudige beslissing. Dit geldt voor het kind, voor beide ouders en voor de rechter. In veel gezinnen waar het contact tussen ouder en kind is geblokkeerd is de situatie zo complex dat het lange tijd duurt voor enigszins duidelijk is wat er speelt en wat de dynamiek is. Om te kunnen beslissen of contact met beide ouders in het belang van het kind is, moet allereerst duidelijkheid komen of contact met beide ouders veilig is.

5.2.1. Goed onderzoek doen en documentatie

Bij zorgen omtrent de veiligheid is het belangrijk vanuit verschillende perspectieven informatie te hebben en echt oog te hebben voor de verschillende lagen in informatie. Hierbij is maatwerk essentieel: de ene keer is het beter om zo lang mogelijk uit de juridische context te blijven en de andere keer is een snelle juridische beslissing juist nodig. Goed onderzoek door gekwalificeerde mensen op een zo vroeg mogelijk moment is belangrijk, waarbij het liefst de ouders apart van elkaar gesproken worden of er in ieder geval een goede afweging is of de ouders wel samen kunnen worden gesproken.

Daarbij is het van belang dat professionals leren om meer feitelijk te rapporteren: wat hebben zij gezien en gehoord in plaats van oordelen. Als niets over de inhoud mag worden gedeeld – bijvoorbeeld bij mediation – kan wel het proces worden gedeeld om patronen zichtbaar te maken. Om te onderzoeken of sprake is van geweld en wat de geweldsdynamiek is, is de MASIC een hulpmiddel om inzicht te krijgen in de geweldsdynamiek tussen partners; het NICHD-interview met kinderen is in te zetten om inzicht te krijgen in onveiligheid voor het kind. Het is van belang om bij kinderen door te vragen naar wat maakt dat ze zich onveilig voelen en of er onderliggende traumaklachten spelen.

Een ander aspect dat belangrijk is om mee te nemen is of een ouder zelfinzicht heeft in zijn of haar eigen problematiek en begrijpt wat de impact van het eigen gedrag op de kinderen is. Als er zelfinzicht is, kunnen afspraken gemaakt worden wat kinderen kunnen doen als ze zich onveilig voelen. En de ouder kan ondersteuning krijgen in het eigen proces en hoe hij of zij op een goede manier met de kinderen kan omgaan.

5.2.2. Systeemgericht werken op verschillende manieren

Op het moment dat kinderen geen contact willen met een ouder of er zorgelijke signalen aanwezig zijn, is het belangrijk om systeemgericht te werken. Dit betekent dat er aandacht is voor alle leden van het gezin. Afhankelijk van de rol van de professional en de geweldsdynamiek kan in sommige situaties één professional de hulp en ondersteuning aan het gezin geven, terwijl in andere situaties aparte hulpverleners nodig zijn voor de verschillende gezinsleden. Daarbij dienen professionals onderling te blijven communiceren, ook als kinderen geen contact meer hebben met een ouder. Bovendien is een goede overdracht essentieel als er wisselingen zijn van hulpverleners of als een andere organisatie de hulp overneemt, om te voorkomen dat de professional bij nul begint, een eigen inschatting maakt van de situatie in het gezin en een andere koers wil varen dan al is uitgezet.

5.2.3. Handvatten voor ondersteuning voor kinderen

Het voeren van gesprekken met kinderen vergt specifieke vaardigheden van een professional. Een veilige omgeving is van belang, zodat een kind eerlijk durft te zijn. Daarvoor is het nodig eerst een vertrouwensband op te bouwen, en dit kost tijd. Bovendien is aansluiten bij het tempo van het kind van belang, evenals aansluiting bij wat een kind prettig vindt, zoals samen wandelen, voetballen of tekenen.

Het is cruciaal dat hulpverleners vertrouwelijk omgaan met de dingen die kinderen zeggen en als iets besproken moet worden met ouders of er dusdanige zorgen zijn dat een melding gemaakt moet worden, de regie bij het kind blijft wat betreft hoe en wat er wordt verteld. Psycho-educatie helpt kinderen begrijpen dat het iets is wat bij de ouder hoort maar niets over henzelf zegt. Kinderen leren via psycho-educatie om te gaan met bepaald gedrag van een ouder.

In deze ingewikkelde situaties is het voor kinderen belangrijk dat er een steunfiguur of vertrouwenspersoon is. Dit kan iemand zijn in het formele netwerk, maar ook heel goed iemand vanuit het informele netwerk. Als er een vermoeden is van onveiligheid is het noodzakelijk te kijken of en wie de vertrouwenspersoon van het kind kan zijn (bijvoorbeeld een bijzonder curator of kind-behertiger). In Denemarken krijgt elk kind vanaf 5 jaar een contactpersoon toegewezen die met het kind spreekt (meestal drie gesprekken) en waarmee het kind op elk moment contact kan opnemen zonder dat toestemming van de ouders nodig is (in tegenstelling tot Nederland).

Voor kinderen is contact met veel hulpverleners stressverhogend. Beperk daarom het aantal professionals dat met een kind in gesprek wil en betrek hierin de vertrouwenspersoon. Zeker op het moment dat een onderzoek plaatsvindt en een kind alleen als informant wordt gezien, is er vaak geen tijd om een vertrouwensrelatie op te bouwen en is de vraag of een gesprek voor het kind zinvol en (voor het onderzoek) noodzakelijk is.

5.2.4. Handvatten voor ondersteuning nabije ouder

Voor de nabije ouder is het belangrijk om ondersteuning te krijgen in haar of zijn eigen proces, maar ook in het contact met de kinderen en de andere ouder. Het helpt deze ouder om handvatten te krijgen voor het omgaan met het gedrag en/of trauma van de kinderen, terwijl ze neutraal blijven over de andere ouder.

Een neutrale houding van de ouder is belangrijk, ook als het voor de kinderen niet prettig of onveilig is bij de andere ouder. Deze neutrale houding betreft zowel het contact met de andere ouder als het contact naar de kinderen. Een neutrale houding is van groot belang om uit de discussie van ouderverstoting te blijven. Een neutrale houding in het contact kan bovendien escalatie voorkomen. Ondersteuning door derden om het mail-/berichtencontact zakelijk te houden kan noodzakelijk zijn. De BIFF-methode wordt hierbij als een helpende methode gezien. Een neutrale houding is ook van belang voor de kinderen. Hoewel het voor kinderen als niet-ondersteunend kan voelen als de nabije ouder positieve dingen over de andere ouder blijft benadrukken, zorgt deze neutrale houding bij de wat oudere kinderen er bijvoorbeeld voor dat de beslissing om niet meer naar de andere ouder te gaan als een echt eigen beslissing voelt.

5.2.5. Handvatten voor ondersteuning ouder op afstand

Voor de ouder op afstand is het belangrijk om perspectief te hebben en een duidelijk verwachttingsmanagement. Bovendien is het ook hier essentieel om tijd te nemen om een vertrouwens- en samenwerkingsrelatie op te bouwen. Het ontbreken hiervan vergroot de kans dat een ouder in de weerstand gaat, het geweld ontkent of bagatelliseert en dat de spanning en conflicten juist toenemen. Professionals met expertise en ervaring benadrukken dat ook bij ouders waar het lijkt dat ze geen inzicht hebben, het met de juiste hulp en voldoende tijd vaak lukt om stappen te zetten en bepaalde patronen te doorbreken of inzicht te krijgen.

5.3. Aanbevelingen

We komen tot een aantal aanbevelingen, mede op basis van de bijeenkomst van de klankbordgroep.

5.3.1. Vergroot de kennis in de keten

Een belangrijke aanbeveling is dat in de keten van organisaties die betrokken zijn bij het opleggen van de zorg- en omgangsregeling na scheiding (rechterlijke macht, Raad voor de Kinderbescherming, gecertificeerde instellingen, advocatuur, hulpverlening) de kennis verbeterd moet worden over signalen van *coercive control* (of dwingende controle), de impact van psychisch geweld en *coercive control*, het herkennen van gedragspatronen van ongezond ouderschap en de betekenis ervan voor de zorg- en omgangsregeling. Dit betekent dat hier binnen de opleidingen aandacht voor moet zijn, of dat er specifieke trainingen ontwikkeld moeten worden. KiC zou hier een rol in kunnen spelen.

5.3.2. Geef meer ruimte aan het pedagogische belang van het kind

In Nederland ligt de nadruk op het recht op omgang vanuit juridisch perspectief. Vanuit het perspectief van kinderen is het beter de pedagogische belangen voorop te stellen. Fysieke en mentale verzorging en veiligheid zijn de meest fundamentele belangen. Meer maatwerk is nodig in het vormgeven van zorg- en omgangsregelingen. Het is belangrijk vanaf de eerste besprekingen het pedagogische belang van het kind voorop te stellen bij de invulling van gelijkwaardig ouderschap: niet 50/50, maar wat voor het kind (gezien ook de leeftijd en de veiligheid) de beste verdeling is. Een kind kan ook een goede band hebben met de ouder bij wie het niet de helft van de tijd doorbrengt. In het hele proces rond complexe scheiding is meer oog nodig voor de verschillende vormen van contact, waarbij ook geen contact een reële mogelijkheid moet zijn.

Onveiligheid verdient meer aandacht, zowel feitelijke onveiligheid als het gevoel van onveiligheid bij kinderen. Dit kan veroorzaakt worden door onvoorspelbaarheid van een ouder of doordat de ene ouder bang is voor de andere ouder. In het (juridische) traject is het van groot belang (het gevoel van) onveiligheid te concretiseren, zodat inzichtelijk wordt wat er nodig is en aan welke voorwaarden moet zijn voldaan voordat opnieuw overwogen kan worden of omgang gewenst is. Dit zijn voorwaarden aan de ouder waar het kind zich onveilig voelt. Er zouden vaker voorwaarden gesteld moeten worden aan gedragsverandering om als ouder goed genoeg te zijn.

In Nederland zouden er twee routes moeten zijn: de complexe scheiding en de veiligheidsroute. Als er zorgen zijn om de veiligheid moeten hier eerst stappen in worden ondernomen; pas bij voldoende veiligheid kan de omgangsregeling centraal staan. Om vast te stellen of er sprake is van onveiligheid en welke (partner en/of gezin) dynamiek er is, zou standaard een screening moeten plaatsvinden. Ook zou in de veiligheidsroute standaard de regierechter moeten worden ingezet; deze kan meer actief informatie verzamelen. Ook zou altijd een vertrouwenspersoon voor het kind (bijzonder curator of kindbehartiger) een rol moeten krijgen.

5.3.3. Meer aandacht voor de stem van het kind in het juridische traject

Het is belangrijk om kinderen een stem te geven, maar het is niet eenvoudig en ook kwetsbaar. Als het gaat om een complexe scheiding en er zijn zorgen om de veiligheid, zou altijd een vertrouwenspersoon voor het kind aangewezen moeten worden, zoals een bijzonder curator of kindbehartiger.

Het primaire doel van een kindgesprek bij de rechter is niet het verzamelen van informatie, maar participatie van het kind. Voor kinderen kan het lastig zijn dat niet wordt meegegaan in de wens die zij hebben en wat ze aan de rechter vertellen. Het is belangrijk om aan kinderen terug te koppelen waarom de rechter de beslissing heeft genomen en aan te geven hoe het verhaal van het

kind is meegewogen. Een mooie manier om dit te doen is de brief van de rechter. De rechter schrijft een brief aan het kind en beschrijft daarin de overwegingen voor de uitspraak. Deze brief is onderdeel van het procesdossier en kan ook voor ouders helpend zijn doordat de formulering helder en begrijpelijk is.

5.3.4. Meer onderzoek naar voorwaarden voor contact bij jonge kinderen

Als kinderen eenmaal zelf bij de rechter kunnen verwoorden waarom zij niet meer naar de ouder op afstand willen, wordt het stoppen van een omgangsregeling eerder opgelegd. Veel scheidingen komen echter bij de rechter waar de omgangsregeling met jonge kinderen het twistpunt is. Bij jonge kinderen kan op signalen van trauma of onveilige ouder-kindgehechtheid worden gelet. Via verschillende methodieken is het mogelijk te onderzoeken wat de wensen en behoeften van kinderen zijn. Het blijft echter lastig, omdat jonge kinderen zich nog niet goed kunnen uitdrukken. Dit betekent dat meer onderzoek nodig is onder welke voorwaarden contact en omgang mogelijk zijn als het jonge kinderen betreft en er ernstige zorgen zijn rond onveiligheid.

5.3.5. Verdiepend onderzoek naar good practices uit het buitenland

Dit onderzoek heeft een verkenning gedaan naar good practices in Nederland en het buitenland. Voor complexe scheidingen zijn veel projecten en interventies gevonden die zich met name richten op communicatieproblemen tussen ex-partners, maar deze richten zich niet specifiek op kinderen die om gegronde redenen, zoals geweld, geen contact willen met een ouder. Dit is een specifieke groep, waarbij andere aspecten belangrijk zijn om naar te kijken of mee te nemen. Zo is het belangrijk om te kijken naar de geweldsdynamiek en traumaklachten. Voor deze specifieke groep zijn nog weinig interventies ontwikkeld.

De goede praktijken in het buitenland zijn niet zonder meer over te brengen naar Nederland, omdat de Nederlandse context en het systeem anders ingericht zijn dan in het buitenland. Verdiepend onderzoek naar deze good practices met een vertaalslag naar deze specifieke doelgroep of het Nederlandse systeem is daarom nodig. Hiervoor is het wenselijk om naast een verdiepende literatuurstudie ook gesprekken te voeren met deskundigen, zodat uitgewerkt kan worden in hoeverre toepassing ervan in Nederland mogelijk is.

Literatuurlijst

Aar, J. van, Lenglet, M. & Torregrosa, L. (2023). Rechterlijke instrumenten bij omgangsproblematiek en contactverlies. Van Montfoort.

Amato, P.R. (2010). Research on divorce: Continuing trends and new developments. *Journal of Marriage and the Family*, 72, 650-666.

Amato P.R. & Keith B. (1991). Consequences of parental divorce for children's well-being: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 110, 26-46.

Amato, P. R., & Gilbreth, J. G. (1999). Nonresident fathers and children's well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 557-573.

Agllias, K. (2011). No Longer on Speaking Terms: The Losses Associated With Family Estrangement at the End of Life. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services* DOI: 10.1606/1044-3894.4055.

Agllias, K. (2015). Difference, choice, and punishment: Parental beliefs and understandings about adult child estrangement. *Australian Social Work*, 68(1), 115-129.

Antokolskaia, M. V., Boer, J. C. G. de, Ruitenbergh, G. C. A. M., Schrama, W. M., Valk, I. E. van der, & Vrolijk, P. (2019). Naleving van contact-/omgangsafspraken na scheiding: een rechtsvergelijkend en sociaalwetenschappelijk perspectief. WODC.

Avontuur, I. (2022). Het negeren van huiselijk geweld is een systeemfout bij de aanpak van 'complexe' scheidingen. *Nederlands juristenblad*, 38, p. 3128-3135.

Ayoub, C. C., Deutsch, R. M., & Maraganore, A. (1999). Emotional distress in children of high-conflict divorce: The impact of marital conflict and violence. *Family and Conciliation Courts Review*, 37(3), 297-314.

Ben-Ami, N. & Baker, A.J.L. (2012). The Long-Term Correlates of Childhood Exposure to Parental Alienation on Adult Self-Sufficiency and Well-Being. *The American Journal of Family Therapy*. 40:2, 169-183, DOI: 10.1080/01926187.2011.601206.

Berends, S. & Buimer, L. (2020). *Eindrappport omgangsregeling tussen ouders na scheiding*. Amsterdam, Regioplan.

Bernet, W., Baker, A. J. L., & Adkins, K. L., II. (2022). Definitions and terminology regarding child alignments, estrangement, and alienation: A survey of custody evaluators. *Journal of Forensic Sciences*, 67(1), 279-288.

Bernet, W., & Greenhill, L. L. (2022). The five-factor model for the diagnosis of parental alienation. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 61(5), 591-594.

Bernet, W., Gregory, N., Rohner, R. P., & Reay, K. M. (2020). Measuring the difference between parental alienation and parental estrangement: The PARQ-Gap. *Journal of Forensic Science*, 65(4), 1225-1234.

Bruning, M. R., Smeets, D. J. H., Bolscher, K. G. A., Peper, J. S., & de Boer, R. (2020). *Kind in proces: Van communicatie naar effectieve participatie* (Meijers-reeks nr. 335). Wolf Legal Publishers.

Carr, K., Holman, A., Abetz, J., Koenig Kellas, J., & Vagnoni, E. (2015). Giving voice to the silence of family estrangement: Comparing reasons of estranged parents and adult children in a non-matched sample. *Journal of Family Communication*, 15(2), 130–140.

Callaghan, J. E. M., Alexander, J. H., Sixsmith, J., & Fellin, L. C. (2018). Beyond "witnessing": Children's experiences of coercive control in domestic violence and abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 33(10), 1551-1581.

Cascardi, M., & Jouriles, E. N. (2018). *Mechanisms underlying the association of exposure to family Of origin violence and adolescent dating violence*. In Elsevier eBooks (pp. 159-188). <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-811797-2.00007-4>.

Champion, K. M. (2022). Coercion in families and child resistance to contact with a parent after family separation. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 19(3-4), 230-243.

Cummings, E. M., & Davies, P. T. (2010). *Marital conflict and children: An emotional security perspective*. New York, NY: Guilford Press.

Cyr, F., Poitras, K., & Godbout, É. (2020). An interdisciplinary case management protocol for child resistance or refusal dynamics. *Family Court Review*, 58(2), 560-575.

Dopheide, T. (2022). Bedankt ... je hoort nog van ons (of niet). Het terugkoppelen van de beslissing aan minderjarigen: we moeten het en we willen het. Kunnen we het ook? *Tijdschrift Relatiericht en praktijk*. Nr.5, p. 47-54.

Draaisma, N. & Zuidgeest, K. (2022). *Kiezen tussen kwaden. Beslissen in kinder-beschermingszaken*. De Jeugdzorg academie.

Driesen, L. (2016). Wat als een kind zijn ouder niet meer wil zien? Ouderverstoting. *Caleidoscoop*, 28(2), 21-27.

Drozd, L. M., & Olesen, N. W. (2004). Is it abuse, alienation, and/or estrangement? A decision tree. *Journal of Child Custody*, 1(3), 65-106.

Drozd, L. M., & Olesen, N. W. (2008). High conflict, domestic abuse or alienating behavior: How do you know? In L. B. Fieldstone, & C. A. Coates (Eds.), *Innovations in Interventions with High Conflict Families* (pp. 17-41). Association of Family and Conciliation Courts.

Eddy, B. (2011). *Biff: Quick Responses to High Conflict People, Their Hostile Emails, Personal Attacks and Social Media Meltdowns*. Unhooked Books.

Emery, R.E. (2016). *Two Homes, One Childhood. A Parenting Plan to last a Lifetime*. Avery, New York.

Erens, B., Otgaar, H., Ruiter, C. de, Bragt, D. van, Hershkowitz, I. (2021) The NICHD interview protocol used by Dutch child protection workers: Effects on interview style, children's reported information and susceptibility to suggestion. *Journal??*

Expertteam ouderverstoting/complexe omgangsproblematiek. (2021). *Adviesrapport expertteamouderverstoting/complexe omgangsproblematiek*.

Feresin, M. (2020). Parental alienation (syndrome) in child custody cases: survivors' experiences and the logic of psychosocial and legal services in Italy. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 42(1), 56-67.

Fidler, J. B., & Bala, N. (2010). Children resisting postseparation contact with parent: Concept, controversies, and cocundrums. *Family Court Review*, 48(1), 10-47.

Fidler, J. B., & Bala, N. (2020). Concepts, controversies and conundrums of "alienation:" Lessons learned in a decade and reflections on challenges ahead. *Family Court Review*, 58(2), 576-603.

Forssell, A. (2016). *Better safe than sorry? Quantitative and qualitative aspects of child-father relationship after parental separation in cases involving intimate partner violence*. Doctoral dissertation, Örebro university.

Garber, B. D. (2011). Parental alienation and the dynamics of the enmeshed parent-child dyad: Adultification, parentification, and infantilization. *Family Court Review*, 49(2), 322-335.

George, C. (1996). A representational perspective of child abuse and prevention: Internal working models of attachment and caregiving. *Child Abuse & Neglect*, 20, 411-424.

Geurts, T. (2017). *Woonarrangementen van kinderen na scheiding, contactverlies met de uitwonende ouder en de effectiviteit van het ouderschapsplan*. WODC.

Groenhuijsen, L.A. (2022). *Rechtspraak Kromspraak. Beslissen over kinderen na echtscheiding*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Harman, J.J., Matthewson, M.L. & Bakker, A.J.L. (2022). Losses experienced by children alienated from a parent. *Psychology* 43:7-12.

Harrison, C., & Thiara, R. K. (2016). *Safe not sorry: Supporting the campaign for safer child contact*. Women's aid.

Hayes, B. E. (2012). Abusive men's indirect control of their partner during the process of separation. *Journal of Family Violence*, 27(4), 333-344.

Hendriks, A., & Vledder, I. (2023). Recht doen aan kinderen en ouders? *EB Tijdschrift voor Scheidingsrecht*, 2023(6), 125-128.

Hetherington, E.M. (2003). Social support and the adjustment of children in divorced and remarried families. *Childhood*, 10, 217-236.

Holt, S. (2011). Domestic abuse and child contact: Positioning children in the decision-making process. *Child Care in Practice*, 17(4), 327-346.

Holt, S. (2015). Post-separation fathering and domestic abuse: Challenges and contradictions. *Child Abuse Review*, 24(3), 210-222.

Holt, S. (2018). A voice or a choice. Children's views on participating in decisions about post-separation contact with domestically abusive fathers. *Journal of Social Welfare and Family Law*, 40(4), 459-476.

Hunter, E. C., & Graham-Bermann, S. A. (2013). Intimate partner violence and child adjustment: Moderation by father contact? *Journal of Family Violence*, 28(5), 435-444.

Jeppesen de Boer, C.G. (2014). *Gezamenlijk ouderschap na scheiding: over de interactie tussen de doelstellingen van de Deense wet op de ouderlijke verantwoordelijkheid, de bevindingen in de uitgevoerde wetsevaluatie en de daaropvolgende wetswijzigingen*. Familie & Recht. Boom Juridisch & Universiteit Utrecht. DOI: 10.5553/FenR/000016.

Johnson, M. P. (2006). Apples and oranges in child custody disputes: Intimate terrorism vs. situational couple violence. *Journal of Child Custody*, 2(4), 43-52.

Johnson, M.P (2008). A typology of domestic violence. Intimate Terrorism, Violent resistance, and Situational Couple Violence. North Eastern University Press, Boston. Published by University Press of New England, Hannover & London.

Johnston, J. R. (2005). Children of divorce who reject parent and refuse visitation: Recent research and social policy implications for the alienated child. *Family Law Quarterly*, 38(4), 757-776.

Johnston, J. R., & Sullivan, M. J. (2020). Parental alienation: In search of common ground for a more differentiated theory. *Family Court Review*, 58(2), 270-292.

Kalmijn, M. (2020). Echtscheiding en contactverlies tussen ouder en kind. In: Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek. (2021). Adviesrapport expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek.

Kalverboer, M. & Zijlstra, E. (2006). *Het belang van het kind in het Nederlandse recht. Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. Amsterdam: Uitgerij SWP.

Katz, E., Nikupeteri, A., & Laitinen, M. (2020). When coercive control continues to harm children: Post-separation fathering, stalking and domestic violence. *Child Abuse Review*, 29(4), 310-324.

Kelly, J. B., & Johnston, J. R. (2001). The alienated child: A reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39(3), 249-266.

Kluwer, E.D. (2013). *Het ouderschapsonderzoek: een aanpak bij vechtscheidingen*. Research memoranda. Nr., jg 9.

Lansford, J. E. (2009). Parental divorce and children's adjustment. *Perspectives on Psychological Science*, 4(2), 140-152. DOI:10.1111/j.1745-6924.2009.01114.x.

Lawick, J. van & Visser, M. (2020). Problematische scheidingsprocessen. In: M. Groen & J. van Lawick, *Intieme oorlog. Over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Uitgeverij van Gennep. P. 289-313.

Le Compte, T.M & Groenen, A. (2020). *Als liefde overleven wordt. De vele gezichten van partnergeweld*. Pelckmans Pro.

Logar & Pap, 2022. The protection of children from violence in the context of intimate partner violence/domestic violence and custody and visitation. In light of the international normative framework, with special attention to the Council of Europe's Istanbul Convention. WAVE https://wave-network.org/wp-content/uploads/WAVE_Child-Custody-and-Visitation-rights.pdf.

Linden, A. H., & Sillence, E. (2021). "I'm finally allowed to be me": Parent-child estrangement and psychological wellbeing. *Families Relationships and Societies*, 10(2), 325-341.

Lünnemann, K., Compagner, M., Steketee, M., & Wildt, R. de (2023). *Op zoek naar beschermingsarrangementen bij huiselijk geweld*. Verwey-Jonker Instituut.

Lünnemann, M., Lünnemann, K & Compagner, M. (2024). *Vadercontact in de opvang*. Verwey-Jonker Instituut.

Maes, V. (2019). Ouderverstotingssyndroom. What's in a name? Geraadpleegd op: <https://www.linkedin.com/pulse/ouderverstotingssyndroom-whats-name-vanessa-maes/>.

Mallon, M. (2021). Post-separation parent-child contact problems: Understanding child's rejection of parent and interventions beyond custody reversal. *Journal of the American Academy of Matrimonial Lawyers*, 33(2), 609-644.

Meijer, Y. (2018). *Kiekeboem! Hulp aan het jonge kind dat opgroeit in stress en geweld*. Uitgeverij SWP.

Mercer, J. (2019). Examining parental alienation treatments: Problems of principles and practices. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 36, 351-363.

Muller, R. T., Thornback, K., & Bedi, R. (2012). Attachment as a mediator between childhood maltreatment and adult symptomatology. *Journal of Family Violence*, 27(3), 243-255.

Polak, S., & Saini, M. (2015). Children resisting contact with a parent postseparation: Assessing this phenomenon using an ecological systems framework. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56(3), 220-247.

Rappaport, S. R. (2013). Deconstructing the impact of divorce on children. *Family Law Quarterly*, 47, 353-377.

Rowen, J., & Emery, R. (2018). Parental denigration: A form of conflict that typically backfires. *Family Court Review*, 56(2), 258-268.

Ruiter, C. de, Marzolla, M., & Ramkers, N. (2020). De conflictscheiding als complexe gezinsproblematiek. Waarom screening op huiselijk geweld essentieel is. *Pedagogiek*, 40(2), 205-231.

Salisbury, E. J., Henning, K., & Holdford, R. (2009). Fathering by partner-abusive men: Attitudes on children's exposure to interparental conflict and risk factors for child abuse. *Child Maltreatment*, 14(3), 232-242.

Scharp, K. M., & McLaren, R. M. (2018). Uncertainty issues and management in adult children's stories of their estrangement with their parents. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(6), 811-830.

Scharp, K. M., Thomas, L. J., & Paxman, C. G. (2015). "It was the straw that broke the camel's back": Exploring the distancing processes communicatively constructed in parent-child estrangement backstories. *Journal of Family Communication*, 15(4), 330-348.

Sharples, A. E., Harman, J. J., & Lorandos, D. (2023). Findings of abuse in families affected by Parental alienation. *Journal of Family Violence* <https://doi.org/10.1007/s10896-023-00575-x>.

Spruijt, E., & Kormos, H. (2014). *Handboek scheiden en de kinderen. Voor de beroepskracht die met scheidingskinderen te maken heeft*. Bohn Stafleu van Loghum.

Stark, E. (2007). *Coercive control. How Men Entrap Women in Personal Life*. Oxford University Press.

Stith, S. M., Rosen K. H., McCollum, E. E. and Thomsen, C. J. (2004) Treating intimate partner violence within intact couple relationships: outcomes of multi-couple versus individual couple therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 30: 305-318.

Turhan, Z. (2021). Safe father-child contact postseparation in situations of intimate partner violence and positive fathering skills: A literature review. *Trauma, Violence & Abuse*, 22(4), 856-869.

Valk, I. E. van der, Boer, G. de, Bergenhenegouwen, H., & Veldt, M. C. van der (2020). De herziene richtlijn scheiding en problemen van jeugdigen. *Kinder en jeugdpsychotherapie*, 47(2), 22-45.

Visser, M., Lawick, J. van, Grinsven, F. van, Visser, W. de & Zeeuw-van der Heide, E. de (2023). Geblokkeerde ouder-kind relaties. Visie op ouderverstoting vanuit kinderen in de knel. *Systeemtherapie*, Jaargang 35 Nummer 1 Maart 2023 Pagina 7-21.

Wiewauters, C. & Emmerly, K. (2016). Parental alienation syndrome of contactbreuk. Waarom uit het oog niet uit het hart is. Kinderen verst(r)ikt in verbinding. *Relaties en Nieuwe Gezinnen*, 6(2), 1-29.

Woodall, K. (2023a). *Helping the Parentified Child to know what they do not know*. <https://karenwoodall.blog/2023/02/27/helping-the-parentified-child-to-know-what-they-do-not-know/>.

Woodall, K. (2023b). *What lies beneath understanding coercive control in de lives of children of divorce and separation*. <https://karenwoodall.blog/2023/03/17/what-lies-beneath-understanding-coercive-control-in-the-lives-of-children-of-divorce-and-separation/>.

Wortmann, S.F.M. & Duijvendijk-Brand, J. van (2021). *Compendium van het personen en familierecht*. Wolters Kluwer.

Bijlage 1: Methodologische verantwoording

In deze bijlage worden de verschillende uitgevoerde activiteiten voor het onderzoek beschreven.

Literatuuronderzoek

In het literatuuronderzoek is zowel Nederlandse als internationale literatuur bestudeerd. De literatuur waarnaar gezocht is, richtte zich op omgangsproblematiek, specifiek in situaties waarin een van de ouders psychiatrische problematiek heeft en/of er sprake is van onveiligheid. Gekeken is naar het onderscheid tussen invoelbare redenen voor contactverlies met een van de ouders en ouderverstoting. Voorts is ook gekeken naar de gevolgen van de verschillende vormen van contactverlies. Daarnaast is ook gezocht naar literatuur betreffende ouderverstoting/oudervervreemding.

Daarnaast is literatuuronderzoek gedaan naar goede voorbeelden in Nederland en het buitenland. Hierbij is onderscheid gemaakt in juridische vormen van hulp en ondersteuning die aan kinderen en/of ouders wordt geboden ten tijde van het rechtsproces. Zo is gekeken naar het inzetten van een kindbehandler of gezinsvertegenwoordiger, maar ook naar andere vormen van hulp en ondersteuning die geboden wordt, zoals het werk van Villa Pinedo. Ook is gekeken naar goede voorbeelden voor instrumenten, zoals het toepassen van het NICHD-interview. Tot slot is een vergelijking gemaakt met het buitenland, zoals het Deense stelsel.

Jurisprudentieonderzoek

Het jurisprudentieonderzoek had tot doel inzicht te krijgen in de rechterlijke beslissingen omtrent omgang en gezag; op grond van welke argumenten wordt omgang met een van de ouders geweigerd of wordt eenhoofdig gezag toegevoegd? En welke voorwaarden worden aan ouder-kind contact verbonden? Voorts is gekeken naar de definities die de rechterlijke macht hanteert voor begrippen zoals ouderverstoting of contactverlies.

Voor het jurisprudentieonderzoek zijn uitspraken van de rechterlijke macht binnen het rechtsgebied burgerlijk recht geanalyseerd. Hiervoor is gebruik gemaakt van de navigator functie van Wolters Kluwer.

Er is gericht gezocht op uitspraken van zowel het hof als de Hoge Raad, in enkele gevallen – wanneer een zoekterm geen uitspraak bij het hof of de Hoge Raad opleverde – is een uitspraak van de rechtbank geanalyseerd. Vervolgens is het van belang geweest dat de verzoeker en verweerder in de uitspraak de gescheiden ouders zijn. Voorts is slechts gezocht op uitspraken die omgang of gezag bevatten, te denken valt aan een verzoek tot een omgangsregeling of eenhoofdig/gezamenlijk gezag. Alle andere verzoeken zoals het opzetten van een zorgregeling of zaken omtrent een uit huis plaatsing of ondertoezichtstelling voldoen niet aan de inclusiecriteria behorend bij dit jurisprudentieonderzoek. Deze keuze voor alleen gezag en omgang is vanwege de tijd; het is ondoenlijk alle uitspraken die eventueel relevant zijn te scannen. Het onderzoek zich enkel op uitspraken waarin enerzijds contactverlies of anderzijds ouderverstoting/oudervervreemding voorkomt.

Er is gezocht op verschillende combinaties van Nederlandse termen, waarbij gebruik is gemaakt van de volgende zes combinaties van zoektermen: contactverlies en omgang; contactverlies en gezag; ouderverstoting en omgang; contactverlies en psychische problematiek; omgang en persoonlijkheidsstoornis en omgang en persoonlijkheidsstoornis en onvoorspelbaar. Tot slot zijn evenzeer relevante uitspraken gevonden via juridische artikelen en de LinkedIn berichten van Ine Avontuur (zie overzicht hieronder).

Bij de zoektermen contactverlies en omgang hebben we 35 uitspraken van de rechtbank, 16 uitspraken van het hof en 1 uitspraak van de Hoge Raad gevonden. Van deze uitkomsten zijn slechts twee uitspraken van het hof geanalyseerd. De overige uitspraken van het hof betreffen allerlei andere verzoeken zoals een zorgregeling, wijziging hoofdverblijfplaats, vervangende toestemming voor verhuizing of intrekken van de ondertoezichtstelling. De uitspraak van de Hoge Raad voldoet eveneens niet aan de inclusiecriteria van dit onderzoek, wegens het verzoek tot intrekken van de ondertoezichtstelling.

Bij de zoektermen contactverlies en gezag hebben we 40 uitspraken van de rechtbank, 23 van het hof en 2 uitspraken van de Hoge Raad gevonden. In dit geval voldoen zowel de uitspraken van het hof als de Hoge Raad niet aan de opgestelde inclusiecriteria, aangezien de uitspraken andere verzoeken betreffen, zoals hierboven ook al is benoemd. Bovendien bevatten niet alle uitspraken de ouders als verweerder en verzoeker, maar blijkt uit de analyse dat de gecertificeerde instelling ook weleens een zaak aanspant. Uiteindelijk hebben we gekeken naar de meest recente uitspraken van de rechtbank (uit het jaar 2022 en 2023) en is hiervan slechts één uitspraak geanalyseerd.

Bij de zoektermen ouderverstoting en omgang hebben we 86 uitspraken van de rechtbank, 121 uitspraken van het hof en 6 uitspraken van de Hoge Raad gevonden. Drie van de zes uitspraken van de Hoge Raad voldoen aan de inclusiecriteria, waardoor deze uitspraken zijn geanalyseerd.

Bij de zoektermen contactverlies en psychische problematiek hebben we 4 uitspraken van de rechtbank gevonden. Geen van de uitspraken voldoet aan de inclusiecriteria. De uitspraken betreffen onder andere een verzoek machtiging tot uithuisplaatsing, het laten vervallen van een verklaring en verlenging ondertoezichtstelling.

Bij de zoektermen omgang en persoonlijkheidsstoornis hebben we 56 uitspraken van de rechtbank, 132 uitspraken van het hof en 5 uitspraken van de Hoge Raad gevonden. De uitspraken van de Hoge Raad voldoen niet aan de inclusiecriteria, aangezien de uitspraken zich bijvoorbeeld richten op vervangende toestemming voor de erkenning van een kind en onttrekking aan het wettelijk gezag. Bovendien zijn een aantal uitspraken niet recent genoeg om mee te nemen in de analyse. Van de 132 uitspraken van het hof is gefilterd op uitspraken uit 2021, 2022 en 2023. Op basis van deze selectie zijn zes uitspraken geanalyseerd die voldoen aan de inclusiecriteria.

Ten slotte hebben we bij de zoektermen omgang en persoonlijkheidsstoornis en onvoorspelbaar 4 uitspraken van de rechtbank en 22 uitspraken van het hof gevonden. Van de 22 uitspraken van het hof voldoen er 5 aan de inclusiecriteria. Deze uitspraken zijn dan ook geanalyseerd. De overige uitspraken die niet zijn meegenomen bedragen bijvoorbeeld een uithuisplaatsing, ondertoezichtstelling, vervangende toestemming voor erkenning of een van de ouders ontbreekt als verweerder of verzoeker.

Al met al, hebben we via de zoektermen 1 uitspraak van de rechtbank, 13 uitspraken van het hof en 3 uitspraken van de Hoge Raad geselecteerd voor analyse. Daarnaast hebben we via juridische artikelen, de LinkedIn berichten van Ine Avontuur en via Cees van Leuven nog 3 relevante uitspraken van de rechtbank en 4 uitspraken van het hof geselecteerd.

Casusbeschrijvingen

Met de casusbeschrijvingen wordt inzichtelijk gemaakt wat de reden is dat kinderen geen contact meer wilden na scheiding, welk geweld en onveiligheid er speelde voor kinderen en wat de impact van deze problematiek op de kinderen is. Ook is besproken welke vormen van hulp en ondersteuning zijn ingezet voor alle gezinsleden en wat daarin werkzame elementen en verbeterpunten zijn.

Om antwoord te krijgen op deze vragen zijn verschillende gesprekken gevoerd met jongeren en relevante betrokkenen. Vanwege de veiligheid van de gezinnen is alleen gesproken met de ouder waar de kinderen momenteel wonen. Voor de vier casussen is totaal gesproken met 4 (stief)ouders, 3 jongeren, 1 kennis van het gezin, 2 professionals, 1 advocaat en 1 iemand van school.

Expertmeetings

We hebben een expertmeeting georganiseerd waarbij drie juridische experts aanwezig waren. Tijdens de expertmeeting hebben we de bevindingen uit het literatuuronderzoek, het jurisprudentieonderzoek en de casussen gedeeld met de experts. Aan de hand van een PowerPoint met verschillende vragen wisselden de experts met elkaar van gedachten over de vraag hoe kinderen het beste kunnen worden ondersteund als omgang met de niet verzorgende ouder een negatieve impact op het kind heeft. Ook is besproken welke goede praktijken er in het buitenland zijn met betrekking tot deze problematiek.

We hebben daarnaast nog een expertmeeting georganiseerd over de hulp en ondersteuning voor de verschillende gezinsleden. Samen met zes hulpverleners spraken we over op welk wijze zowel kinderen als de ouders ondersteund kunnen worden op het moment dat het niet gezond is voor de kinderen om contact met beide ouders te houden. Aan de hand van verschillende vragen die vooraf zijn opgesteld is gediscussieerd. Een deel van de aanwezige hulpverleners vertegenwoordigt het kindperspectief en een ander deel het perspectief van de ouders/het gezin.

Bijlage 2: Het vijf factoren model van Bernet en Greenhill (2022)

Op basis van het vijf factoren model van Bernet en Greenhill (2022) kan een inschatting worden gemaakt of sprake is van ouderverstoting. Met het model wordt getracht een onderscheid te maken tussen daadwerkelijke ouderverstoting (parental alienation) of ouderlijk vervreemdend gedrag (parental alienating behaviors). In dit model doelt ouderverstoting op het gedrag en de signalen van het kind die een van de ouders daadwerkelijk verstoot en refereert ouderlijk vervreemdend gedrag aan de activiteiten van de ouder die bijdragen aan de afwijzing van de ouder die verstoten wordt. Blijkens Bernet en Greenhill (2022) is ouderlijk vervreemdend gedrag veelvoorkomend gedrag onder gescheiden ouders, zoals het negatief spreken over de andere ouder in het bijzijn van het kind en het bemoeien met de tijd die het kind met de andere ouder doorbrengt. Een groot deel van de kinderen wordt aan dit gedrag blootgesteld, echter verstoot maar een klein deel van deze kinderen daadwerkelijk een van de ouders. Het vijf factoren model dient dan ook ter identificering van de verschillende componenten waar ouderverstoting uit bestaat (Bernet & Greenhill, 2022).

De eerste factor duidt op het kind dat weigert om voor een langere tijd contact te hebben met een van de ouders (Bernet & Greenhill, 2022; Bernet et al., 2022). Hier kunnen verschillende redenen voor zijn, waardoor het van belang is om te bepalen of in het specifieke geval sprake is van ouderverstoting of een andere factor binnen de familie leidt tot het weigeren van contact. Andere oorzaken voor het weigeren van contact met een van de ouders zijn bijvoorbeeld een voorkeur van het kind voor de ene ouder, het vermijden van een loyaliteitsconflict door naar de ene ouder toe te trekken en de ander te mijden of gerechtvaardigde afwijzing wegens huiselijk geweld (Bernet & Greenhill, 2022).

De tweede factor veronderstelt dat het kind in het verleden een goede relatie had met de ouder die verstoten wordt (Bernet & Greenhill, 2022; Bernet et al., 2022). Deze factor vereist dat de ouder die verstoten wordt een betrokken en liefdevolle ouder was voordat het kind het contact met deze ouder weigerde. Regelmatig wordt door het kind en de bevoorrechte ouder geclaimd dat het kind nooit een goede relatie met de ouder die verstoten wordt heeft gehad. Echter is dit makkelijk te weerleggen doordat in het geval van factor twee onderzocht wordt of er afbeeldingen of video's zijn van het kind en de ouder die verstoten wordt, om zo de onderlinge relatie te analyseren. Tevens kan evenzeer uit gesprekken met bijvoorbeeld personen uit de omgeving van de familie worden opgemaakt wat voor onderlinge band het kind en de ouder die verstoten wordt met elkaar hadden (Bernet & Greenhill, 2022).

Factor drie vereist dat er geen sprake is geweest van huiselijk geweld, verwaarlozing, of ernstig opvoedkundig falen (Bernet & Greenhill, 2022; Bernet et al., 2022). Het is van belang om te onderzoeken of de ouder die verstoten wordt gewelddadig of nalatig gedrag heeft vertoond dat angst, haat of afwijzend gedrag door het kind rechtvaardigt. Deze factor vergt dat de reactie van het kind om de desbetreffende ouder af te wijzen, niet in verhouding staat tot alles wat de ouder heeft gedaan, om de afwijzing te rechtvaardigen. Om te onderzoeken of aan factor drie is voldaan zal het leven van de ouder en het kind in detail worden geanalyseerd met betrekking tot mogelijk gepleegd huiselijk geweld en kindermishandeling. Er wordt informatie verzameld bij familieleden en vrienden, maar ook dossiers van instanties zoals de Raad voor de kindbescherming of jeugdbescherming worden geanalyseerd. Uiteindelijk wordt onderzocht of het kind gerechtvaardigde of ongerechtvaardigde redenen heeft voor de afwijzing van de ouder (Bernet & Greenhill, 2022).

De vierde factor doelt op de bevoorrechte ouder die verschillende tactieken gebruikt om het kind te vervreemden van de andere ouder (Bernet & Greenhill, 2022; Bernet et al., 2022). Om een kind een ouder te laten verstoten, moet het kind blootgesteld zijn aan verschillende tactieken en activiteiten van de ene ouder die het verstoten van de andere ouder bevorderen. Bernet en Greenhill (2022) hebben 17 veelvoorkomende gedragingen van de bevoorrechte ouder opgesteld die een kind heeft kunnen observeren en uiteindelijk het verstoten van de andere ouder stimuleren. Voorbeelden van gedragingen die hieronder vallen zijn: slecht praten over de andere ouder, het contact tussen het kind en de andere ouder beperken, het kind wijsmaken dat de andere ouder niet van het kind houdt, het kind vragen geheimen voor de andere ouder te houden, het kind wijsmaken dat de andere ouder gevaarlijk is, het kind toestaan te laten kiezen tussen beide ouders, bewust medische of sociale informatie van de andere ouder achterhouden en het kind geen toestemming te geven interesse te tonen in de andere ouder (Bernet & Greenhill, 2022).

Tot slot vergt factor vijf dat het kind (bijna) alle acht signalen van ouderverstoting vertoont (Bernet & Greenhill, 2022; Bernet et al., 2022). Het eerste signaal duidt op het constant herhalen van de kritiek op de ouder die verstoten wordt aan hulpverleners, advocaten en de rechter. Het tweede signaal wordt gekenmerkt door zwakke, lichtzinnige en absurde rationalisaties voor het verstoten van de ouder als kind. Voorts duidt het derde signaal op een gebrek aan ambivalentie ten opzichte van zowel de bevoorrechte ouder als de ouder die verstoten wordt. Het kind beschouwt de ene ouder als helemaal goed en de andere ouder als slecht (Bernet & Greenhill, 2022). Daarna volgt het vierde signaal waarbij het kind beweert dat de beslissing om de ouder te verstoten alleen van hen is. Het vijfde signaal bevat de afwezigheid van een schuldgevoel over hun kwetsende en onbeschofte behandeling van de ouder die verstoten wordt. Vervolgens omvat het zesde signaal de steun voor de bevoorrechte ouder in ouderlijke conflicten. Tevens duidt het zevende signaal op overgenomen beschuldigingen (zoals zinnen en ideeën) van de bevoorrechte ouder om de andere ouder te verstoten. Het laatste signaal van ouderverstoting is de afwijzing van de gehele familie van de ouder die verstoten wordt. Uiteindelijk wordt met het vijf-factoren model getracht om op een betrouwbare manier ouderverstoting te identificeren (Bernet & Greenhill, 2022).

COLOFON

Opdrachtgever	Stichting Kind in Crisis
Auteurs	Mr. Dr. K.D. Lünemann Dr. M.K.M. Lünemann
Met medewerking van	N. de Jong, MSc
Foto omslag	Canva, Rudchenko
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Giessenplein 59 C 3522 KE Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website:
<http://www.verwey-jonker.nl>

ISBN 978-94-6409-298-1

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht, juni 2024.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.